

Biochemie I
2016/2017

Makromolekuly
buňky

František Škanta

Makromolekuly buňky

- Cukry
- Tuky
- Bílkoviny

Cukry

Jsou sladké

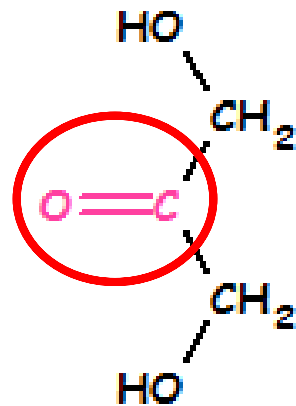
Přehled strukturních forem sacharidů

Monosacharidy

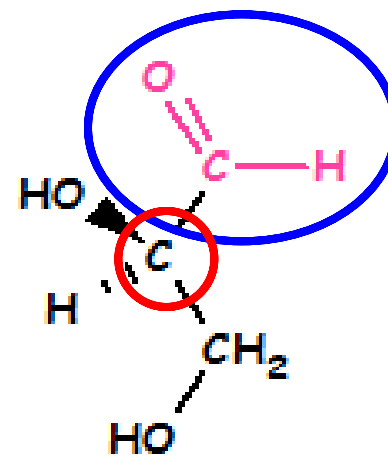
Disacharidy

Polysacharidy

Ketotriosa a aldotriosa

Dihydroxyacetone
(ketosa)

D-Glyceraldehyd
(aldosa)

Stereoizomerie cukrů

D- a L- izomery

Epimery

α a β anomery

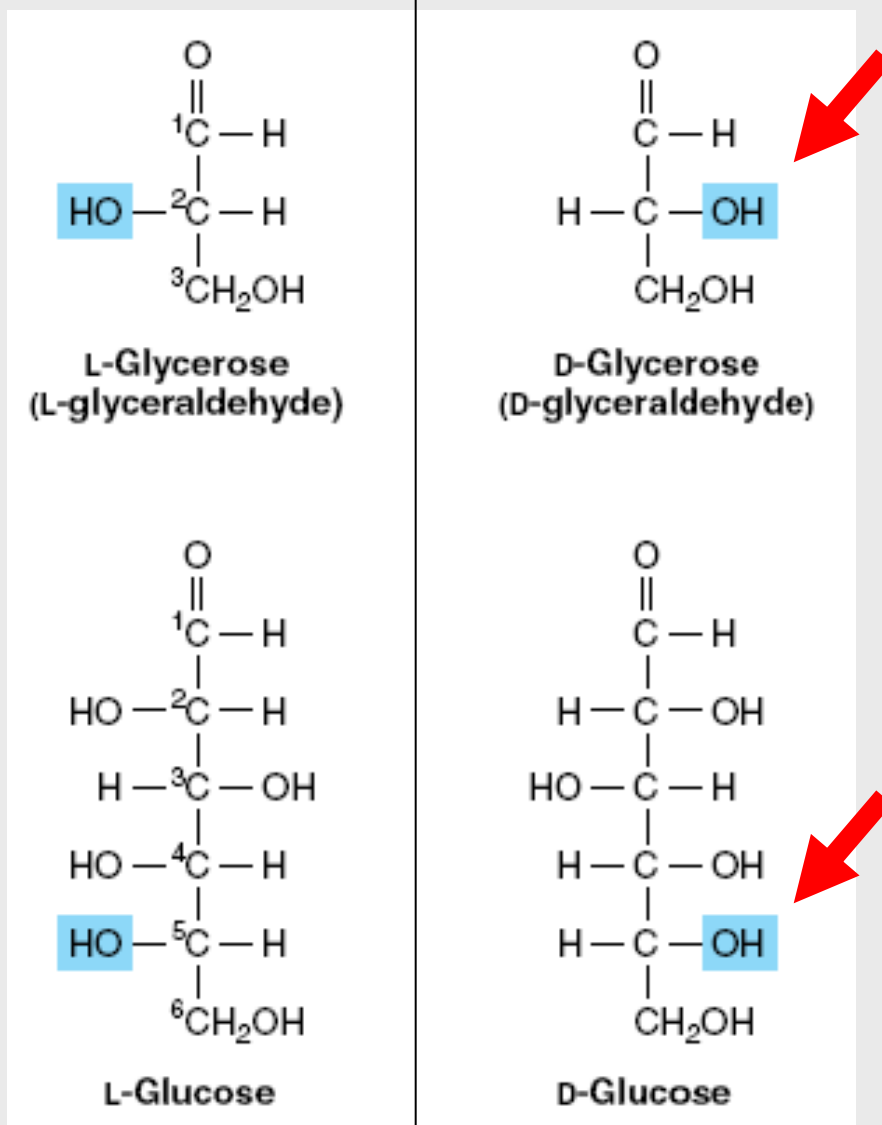
D- a L- izomery

= zrcadlové obrazy
(enantiomery)

významné jsou
D-monosacharidy

zrcadlo

Stereoizomerie cukrů

D- a L- izomery

Epimery

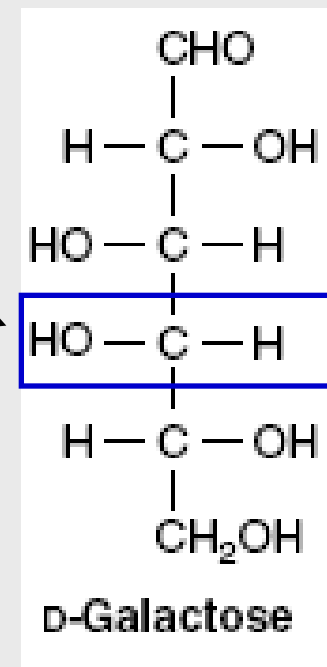
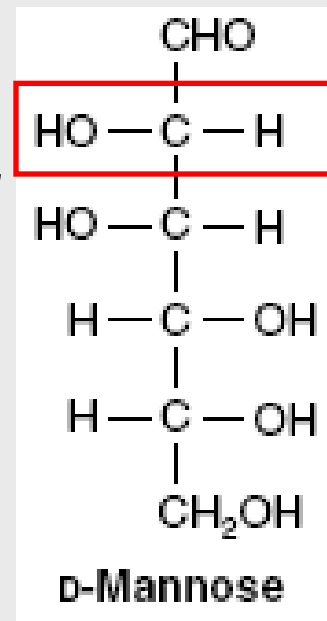
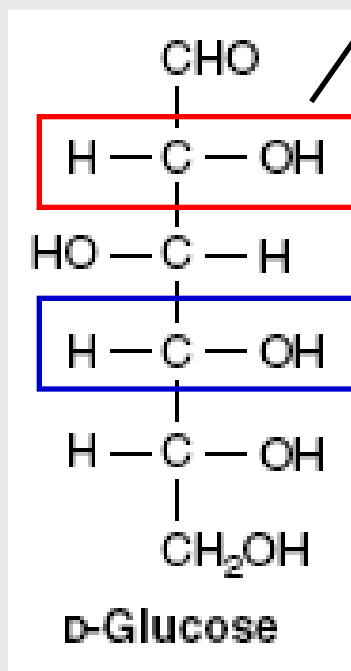
α a β anomery

Epimersy

= izomery cukrů lišící se
polohou pouze jedné
-OH skupiny

Man = 2-epimer Glc

Gal = 4-epimer Glc

Stereoizomerie cukrů

D- a L- izomery

Epimery

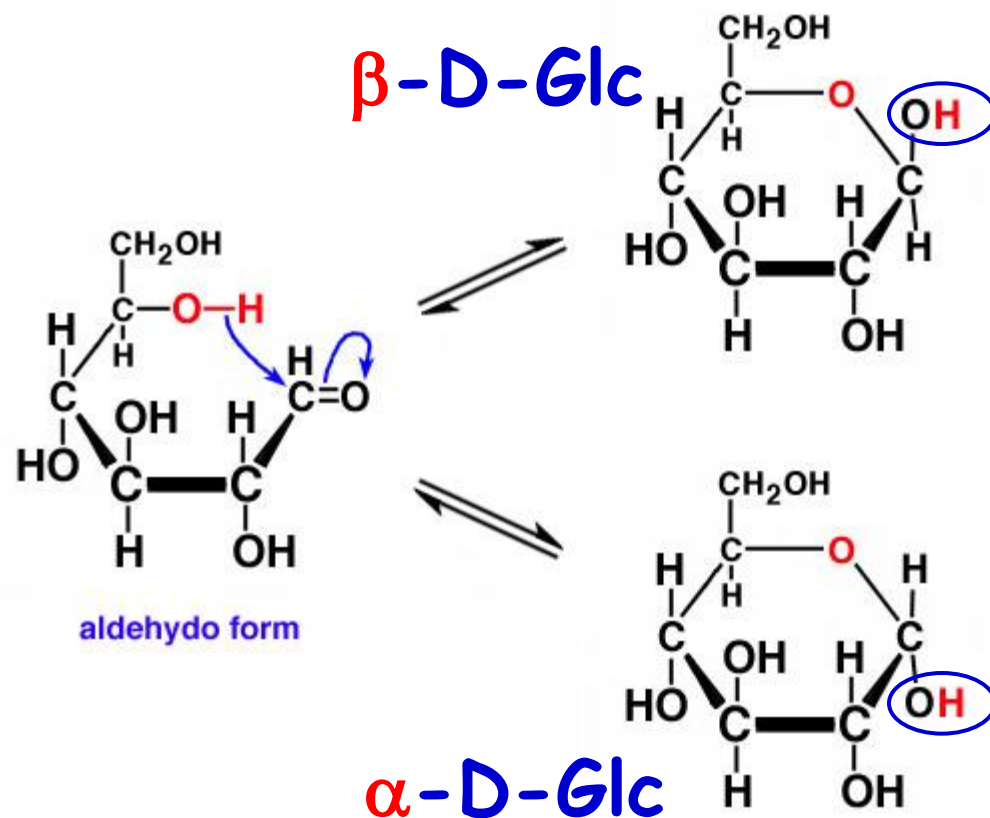
α a β anomery

α a β anomery

pouze cyklické
formy

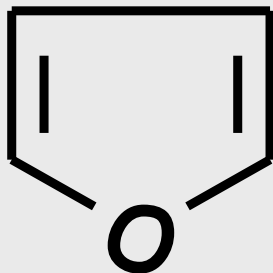
α -/ β -OH = anomerní
(poloacetalová)
hydroxylová skupina

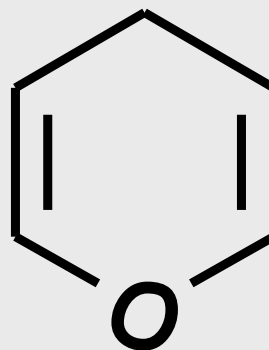
- při rozpouštění cukru ve vodě se ustanovuje rovnováha mezi anomery = **mutarotace**
(optická otáčivost anomerů se liší)

V roztoku převládají monosacharidy cukrů
v cyklické formě.

Aldehydy tvoří poloacetalové, ketony poloketalové.

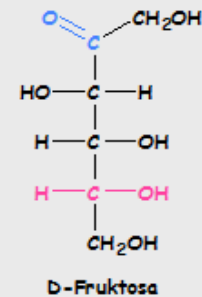
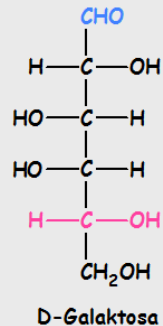
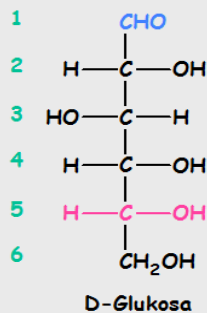
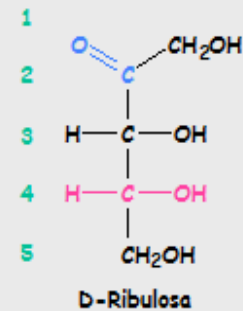
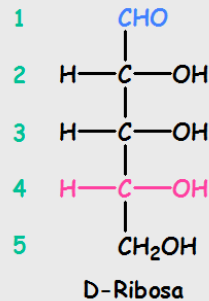
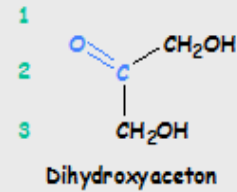
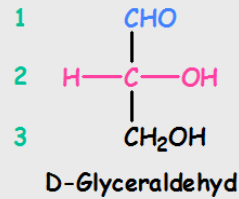
Furan

Pyran

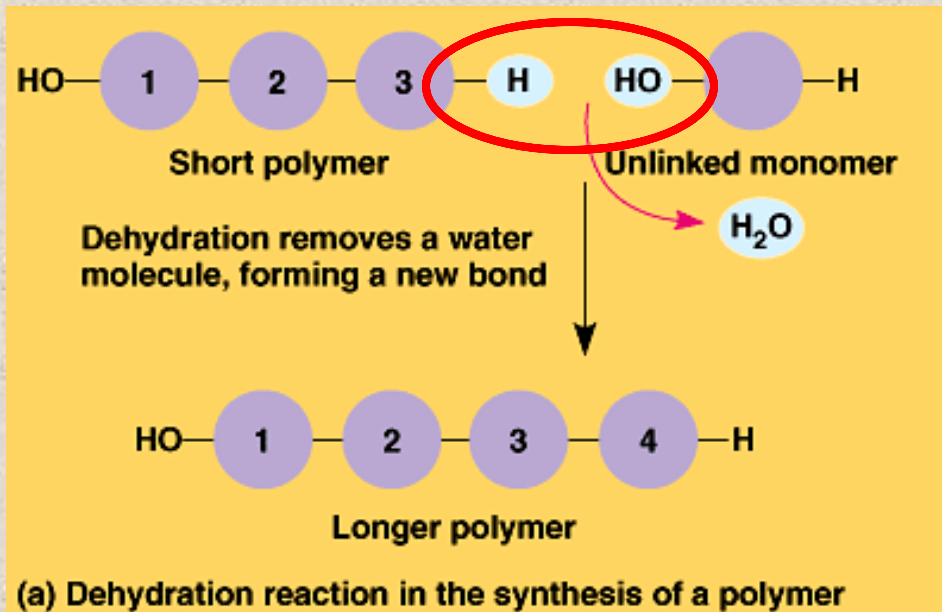
Monosacharidy

D-Aldosy a D-Ketosy - (C₃-C₆)

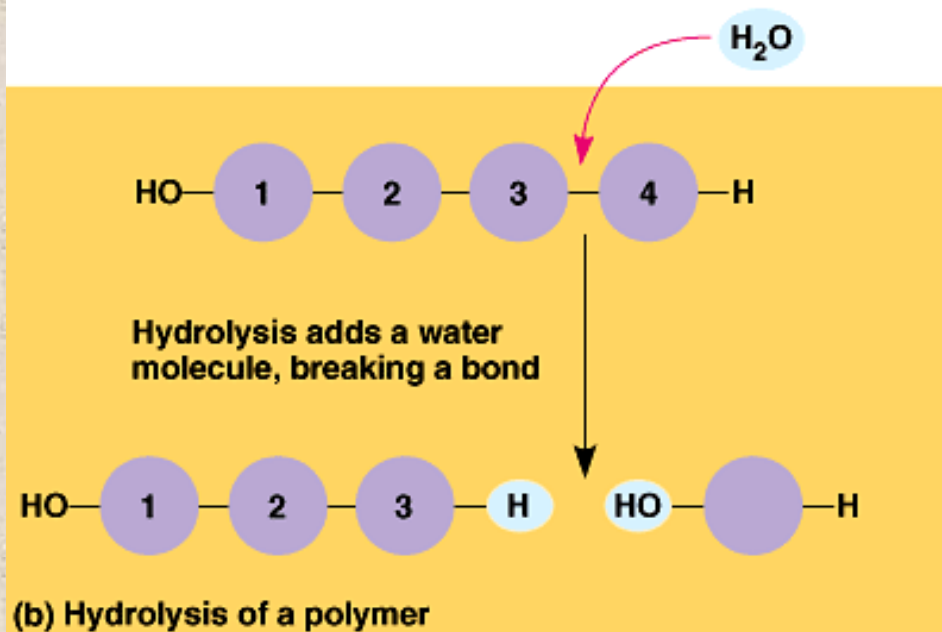

Disacharidy

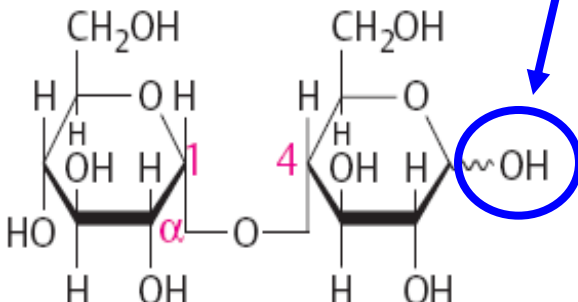
Syntéza -- kondenzace

Štěpení -- hydrolýza

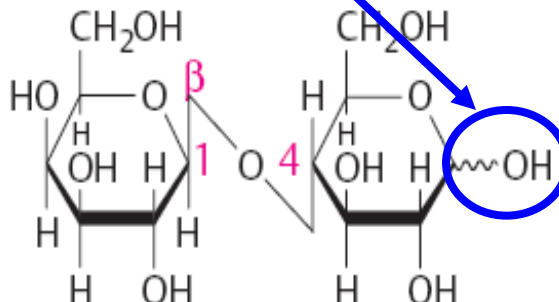
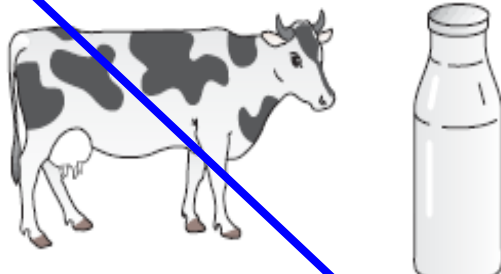

Volný anomerní (= poloacetalový) hydroxyl $\Rightarrow$ redukční účinky

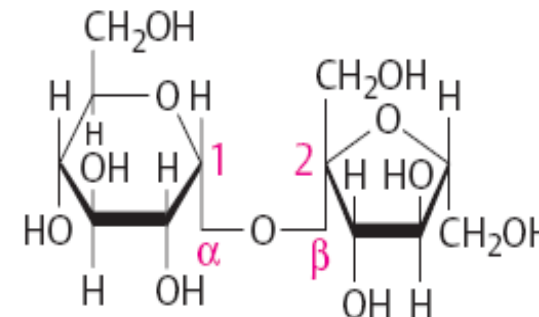
1. Maltose
 α -D-Glucopyranosyl-(1 $\rightarrow$ 4)-D-glucopyranose

α -Glc(1 $\rightarrow$ 4)Glc

2. Lactose
 β -D-Galactopyranosyl-(1 $\rightarrow$ 4)-D-glucopyranose

β -Gal(1 $\rightarrow$ 4)Glc

3. Sucrose
 α -D-Glucopyranosyl-(1 $\leftrightarrow$ 2)- β -D-fructofuranoside

α -Glc(1 $\rightarrow$ 2) β -Fru

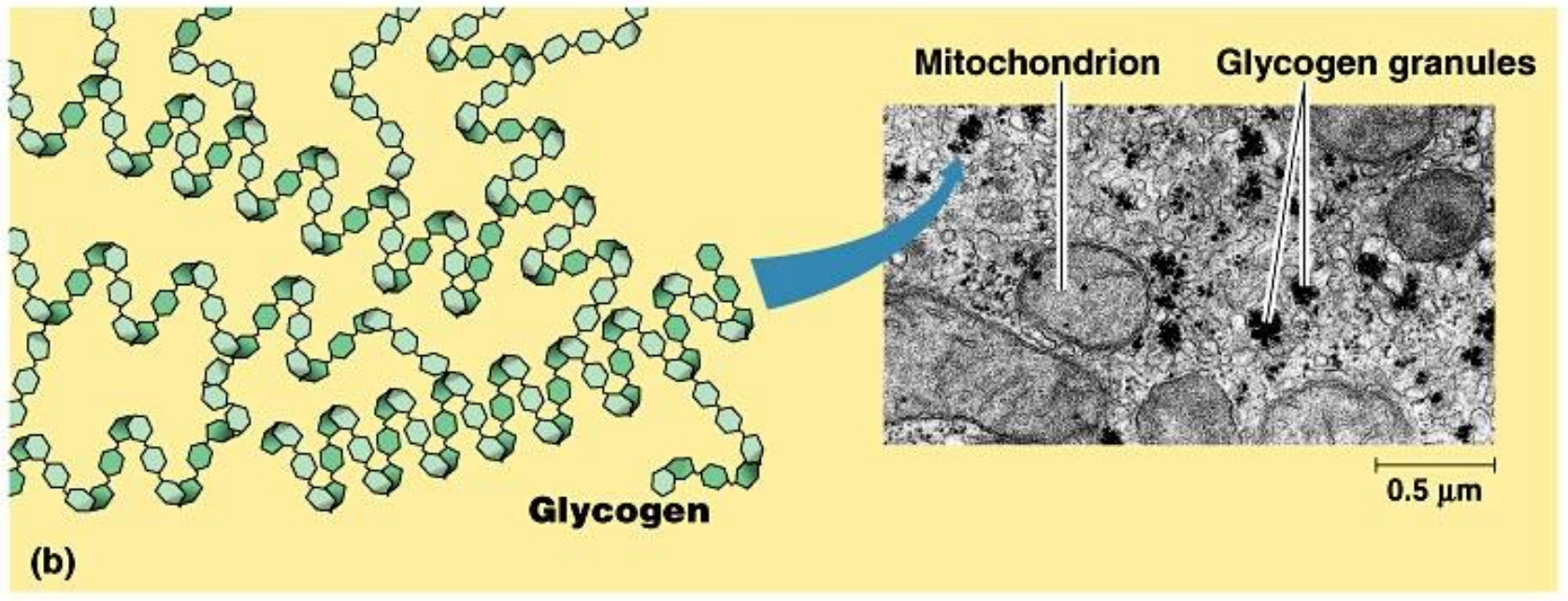
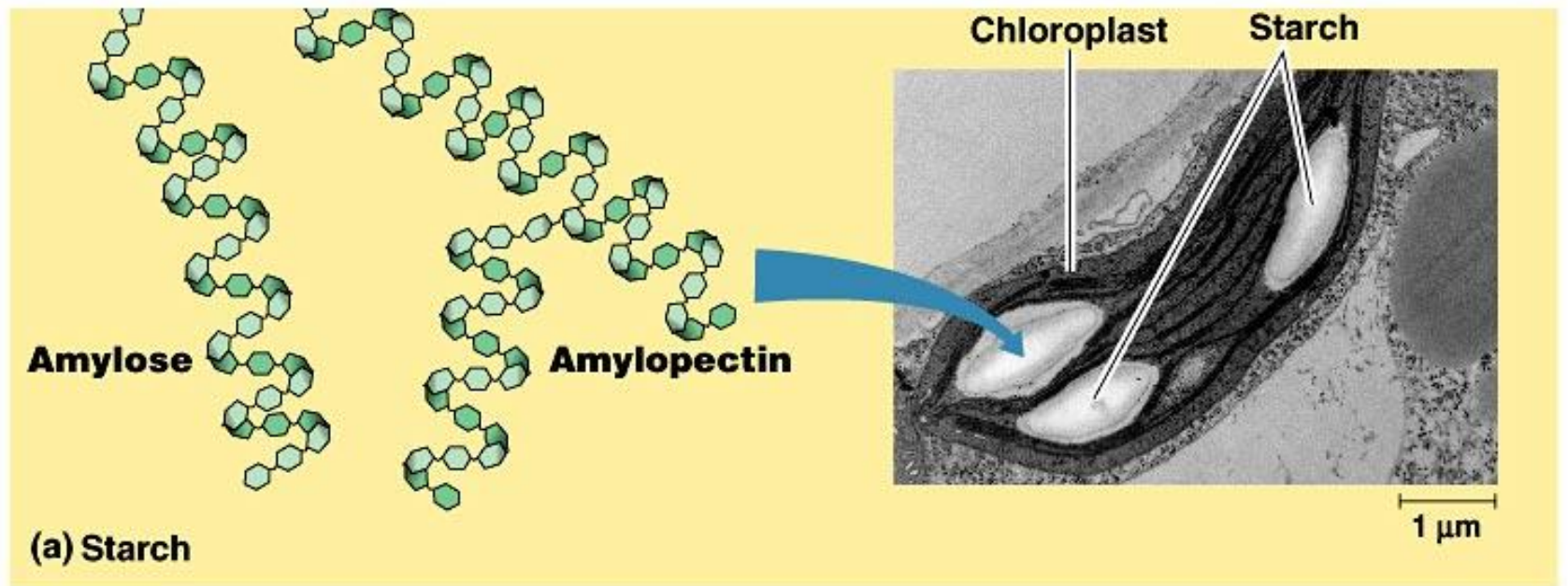
Polysacharidy

Homopolysacharidy

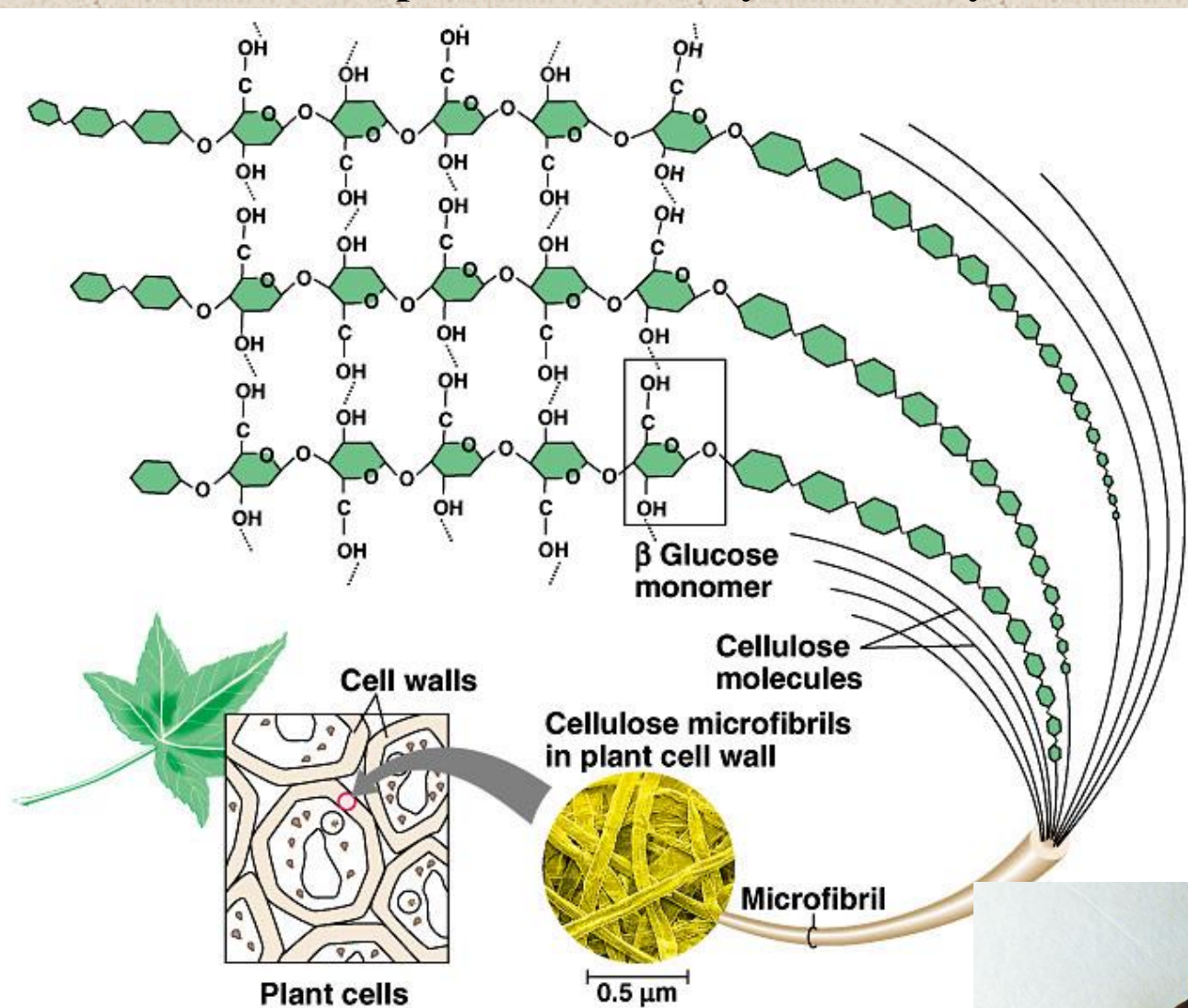
Heteropolysacharidy

Homopolysacharidy

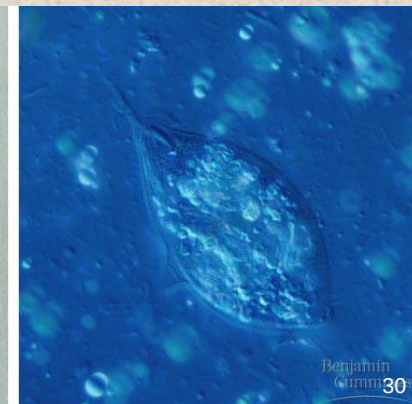
Zásobní polysacharidy

Uspořádání celulosy v buněčných stěnách rostlin

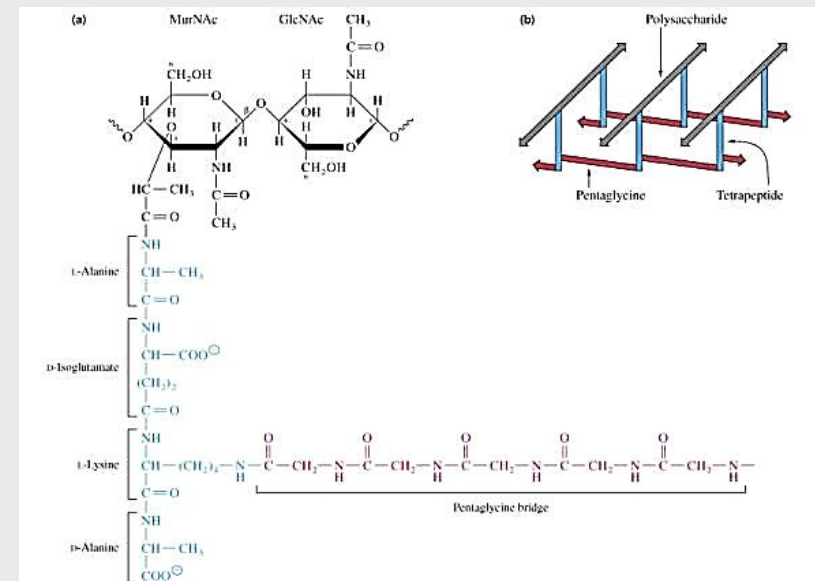
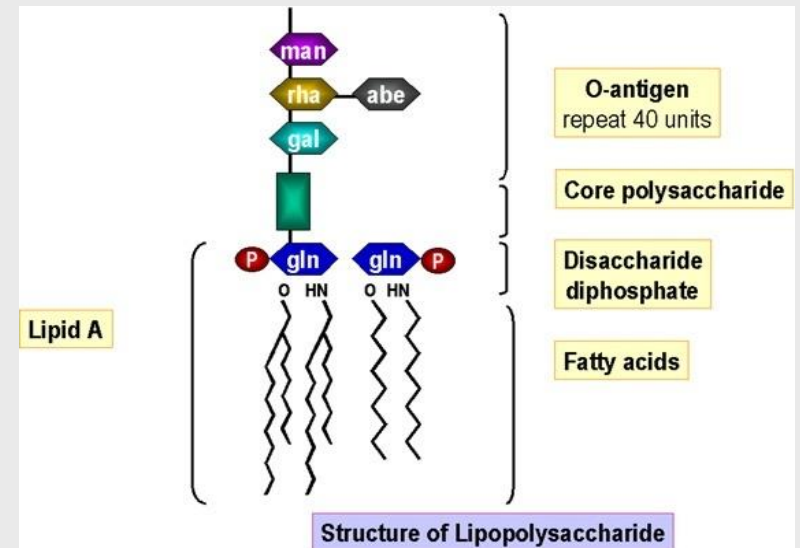
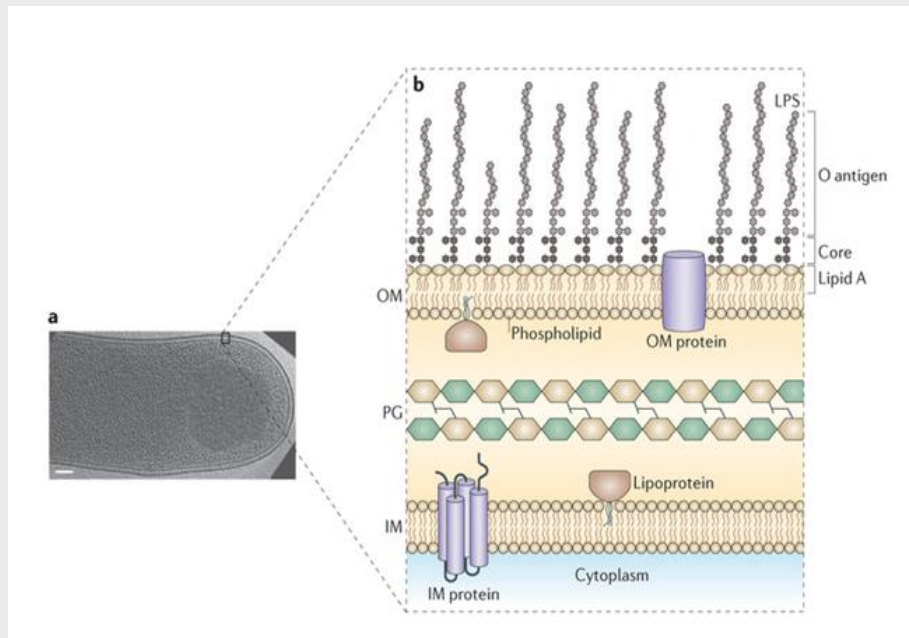

**Chitin je polymer
N-acetylglukosaminu**

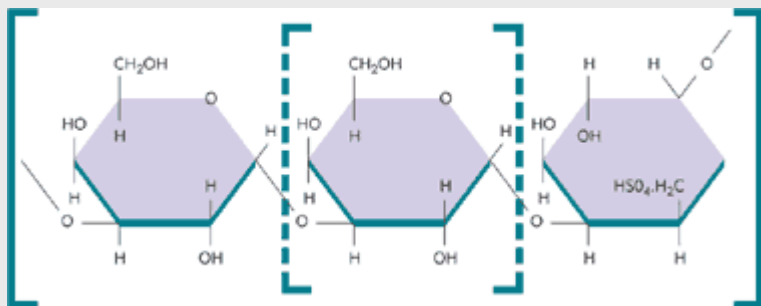
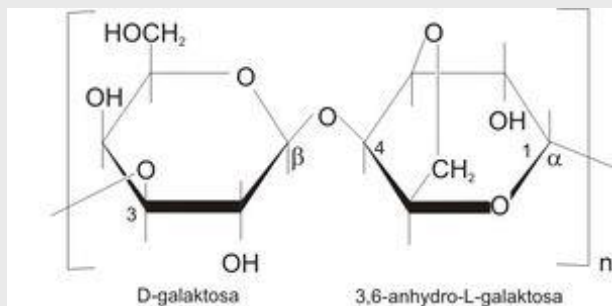

Heteropolysacharidy

Buněčná stěna bakterií

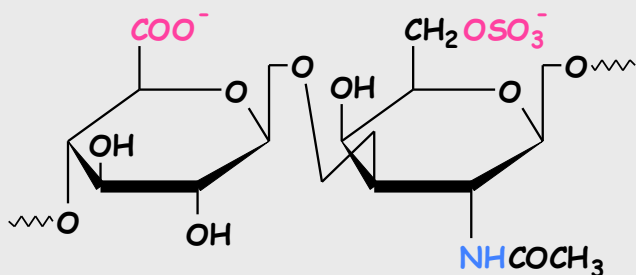

Agarósa a agar

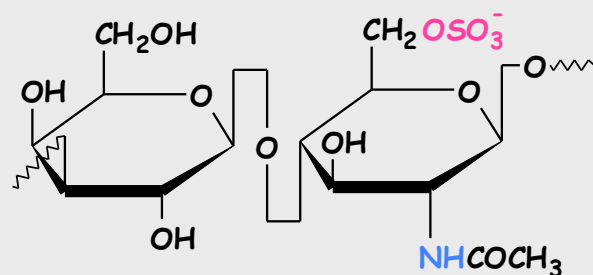

Glykosaminoglykany

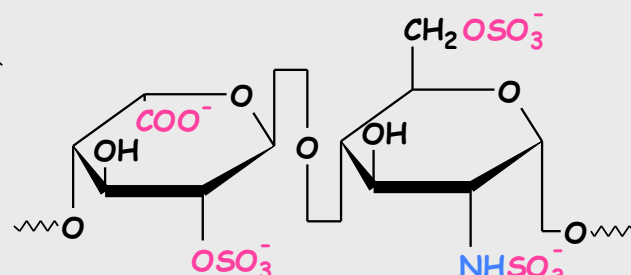
Glykosaminoglykany - aniontové polysacharidy

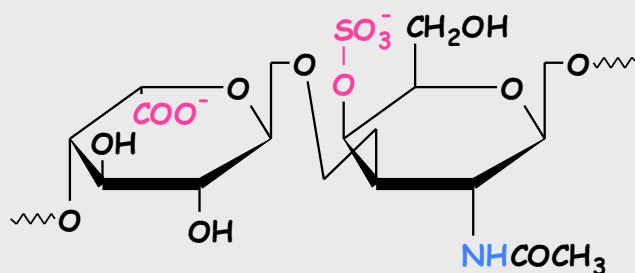
Chondroitin-6-sulfát

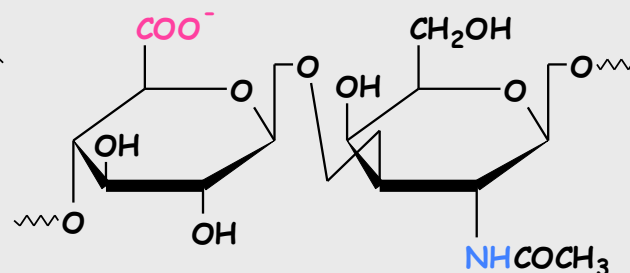
Keratansulfát

Heparin

Dermatansulfát

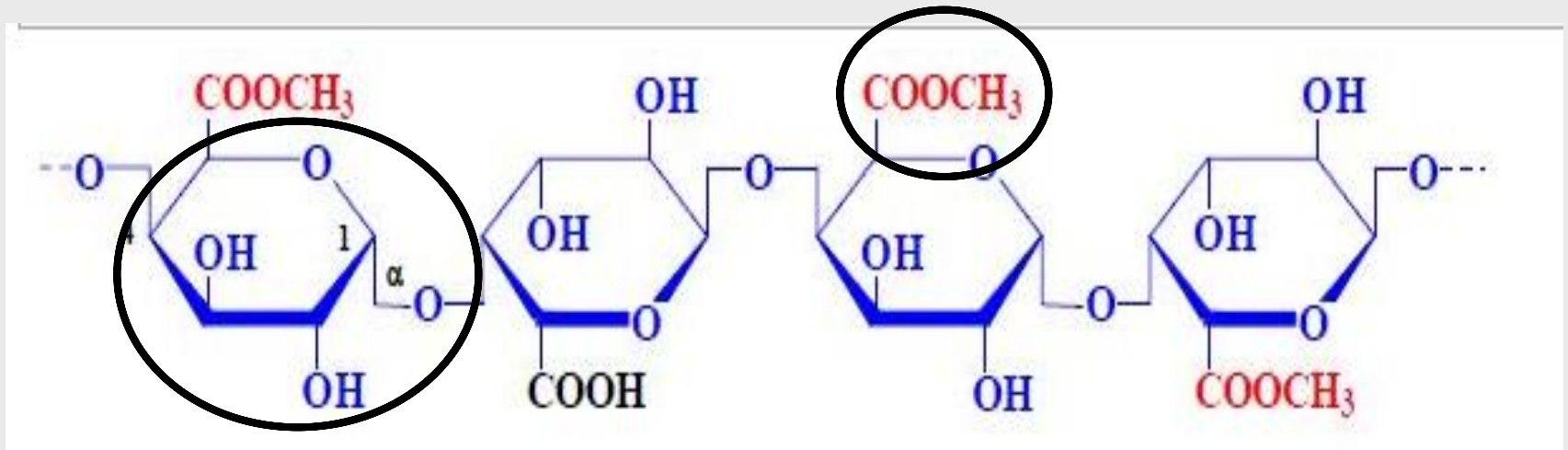

Hyaluronát

Opakující se disacharidové jednotky obsahující **glukosamin** nebo **galaktosamin**. Vazbou na proteiny tvoří proteoglykany (složky CPM a extracelulární matrix).

Heteroglykosidy

Pektiny

300 až 1000 jednotek kyseliny galakturonové
a jejího methylesteru spojených vazbou $1\alpha \rightarrow 4$

Funkce cukrů v organismu:

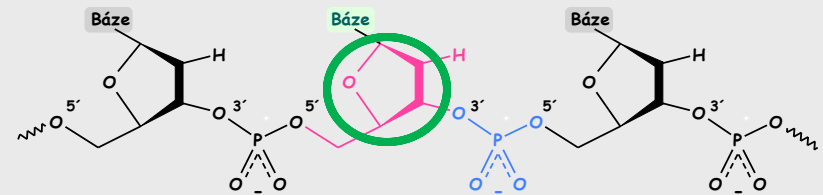
krátkodobý zdroj energie (glukóza, fruktóza)

zásobní látky (škrob, glykogen, inulin, pektiny)

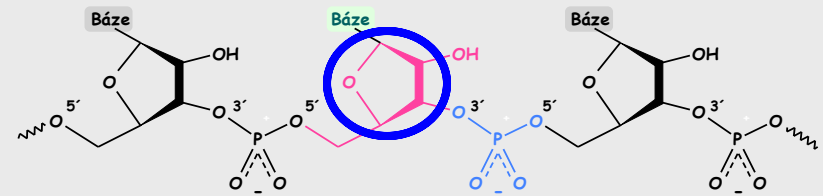
stavební materiál (celulóza, chitin, agar)

složka jiných molekul (koenzymy, proteiny, NK)

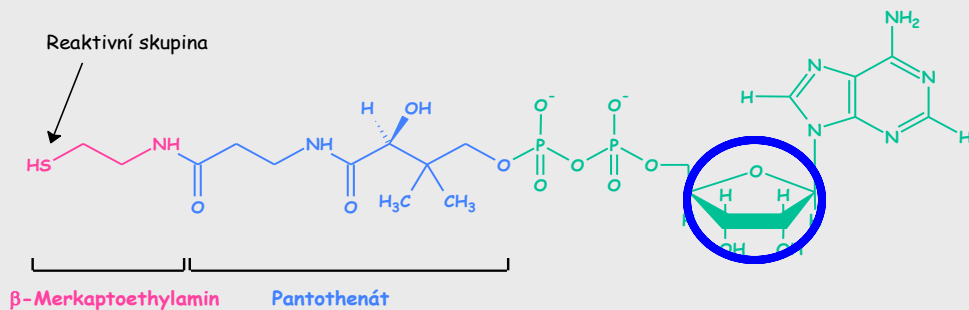
Cukr jako složka jiných biomolekul

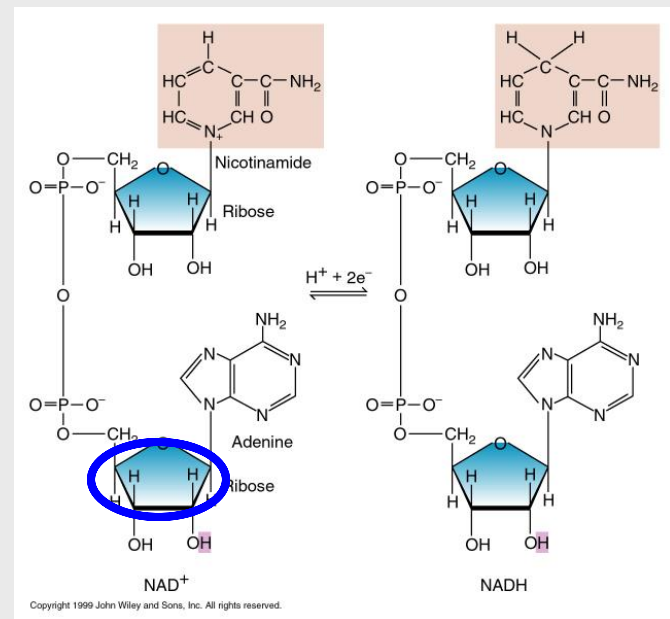
DNA

RNA

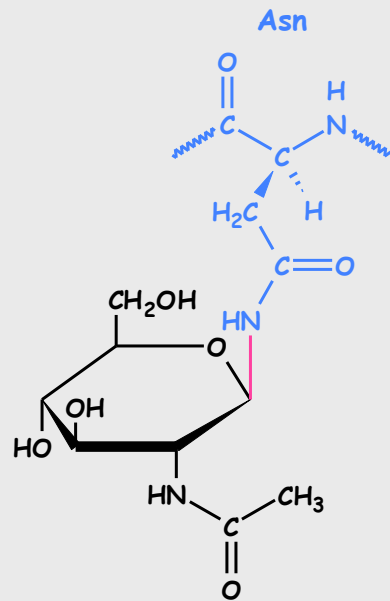
Koenzym A

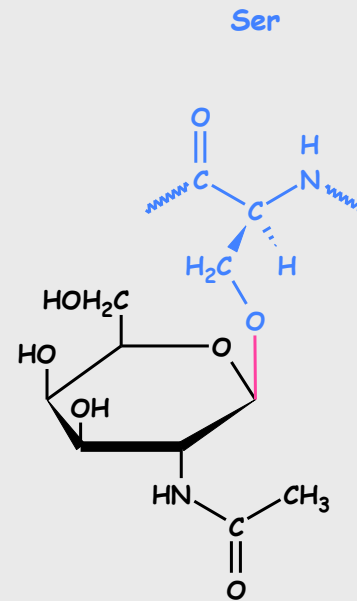
Glykoproteiny

Glykosidové vazby mezi proteiny a sacharidy. Vazby přes Asn (**N-glykosidy**), vazby přes Thr nebo Ser (**O-glykosidy**).

GlcNAc = N-acetylglukosamin.

N-vázaný GlcNAc

O-vázaný GalNAc

Obecně: N-glykosylace začíná v ER a pokračuje v Golgiho komplexu.
O-Glykosylace probíhá pouze v Golgiho komplexu.

Makromolekuly buňky

- Cukry
- Tuky
- Bílkoviny

Tuky

Látky extrahovatelné organickými rozpouštědly

Estery vyšších MK a alkoholu (glycerol aj.)

Esterifikace

- Zásobní
- Strukturní

Tuky

Látky extrahovatelné organickými rozpouštědly

Estery vyšších MK a alkoholu (glycerol aj.)

Esterifikace

- Zásobní
- Strukturní

Tuky

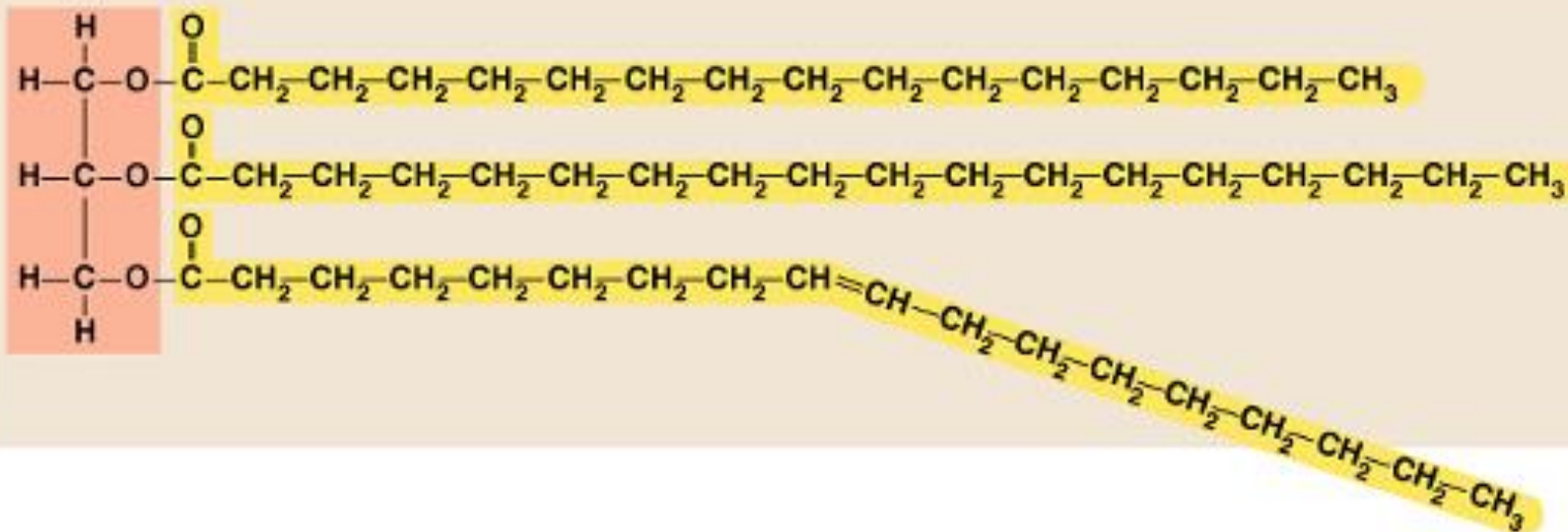
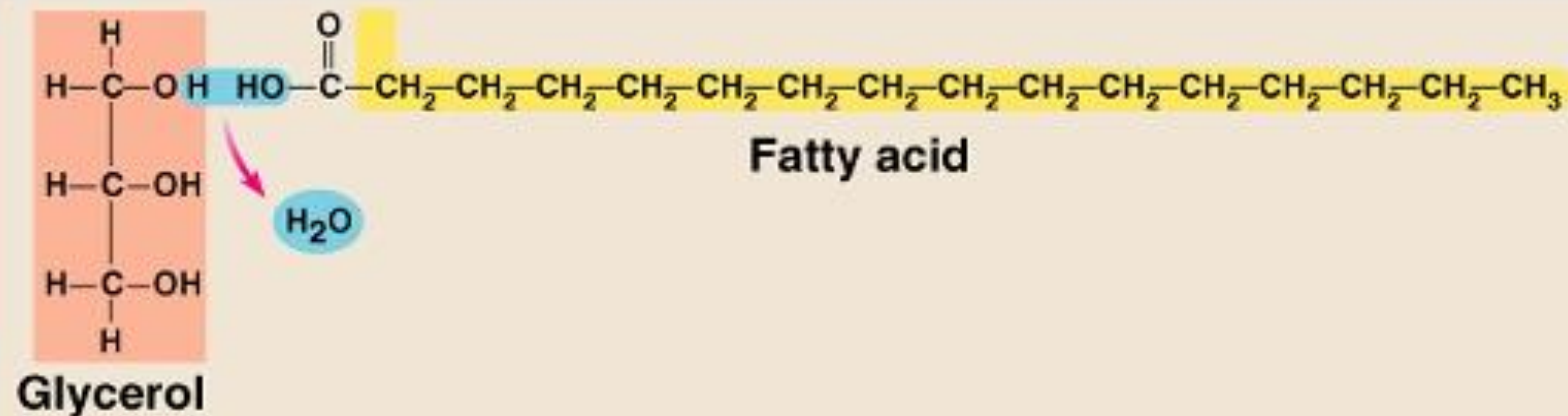
Látky extrahovatelné organickými rozpouštědly

Estery vyšších MK a alkoholu (glycerol aj.)

Esterifikace

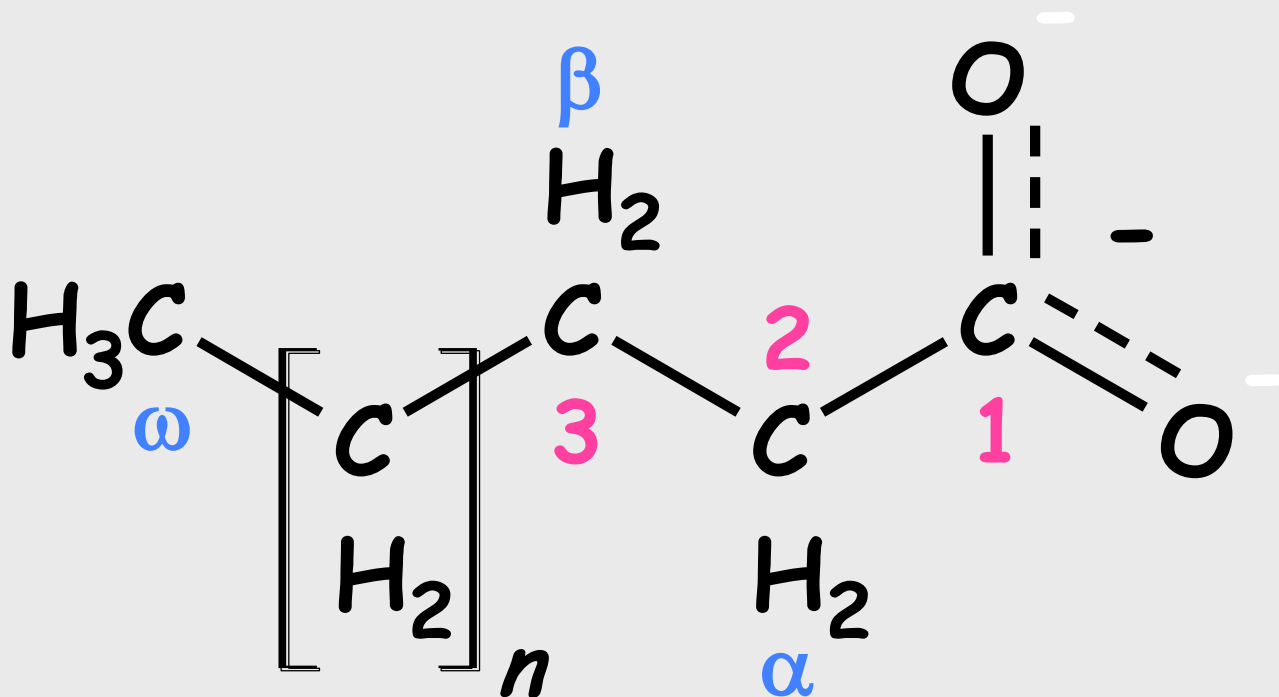
- Zásobní
- Strukturní

Syntéza triacylglycerolu

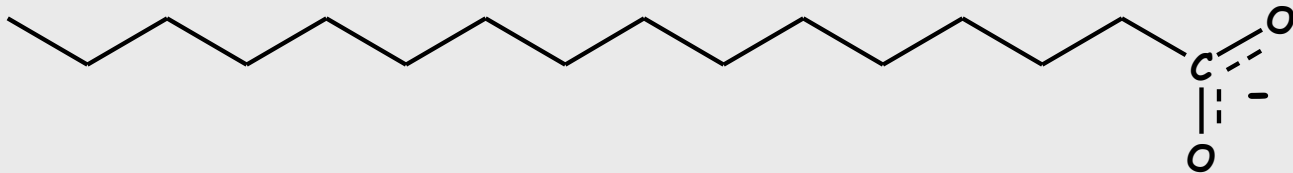

STRUKTURA LIPIDŮ

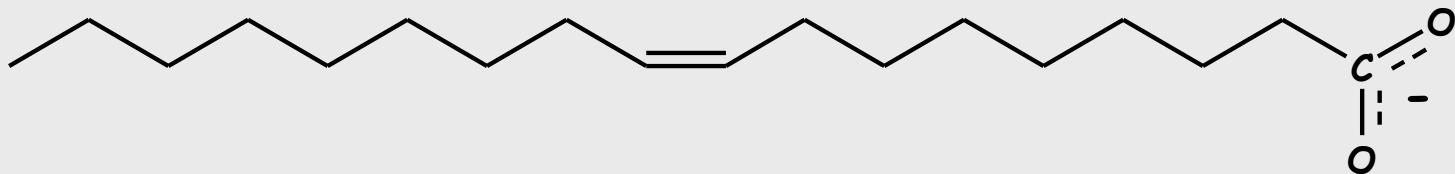
Značení uhlíkových atomů mastných kyselin

Mastné kyseliny - nositelky hydrofobních vlastností

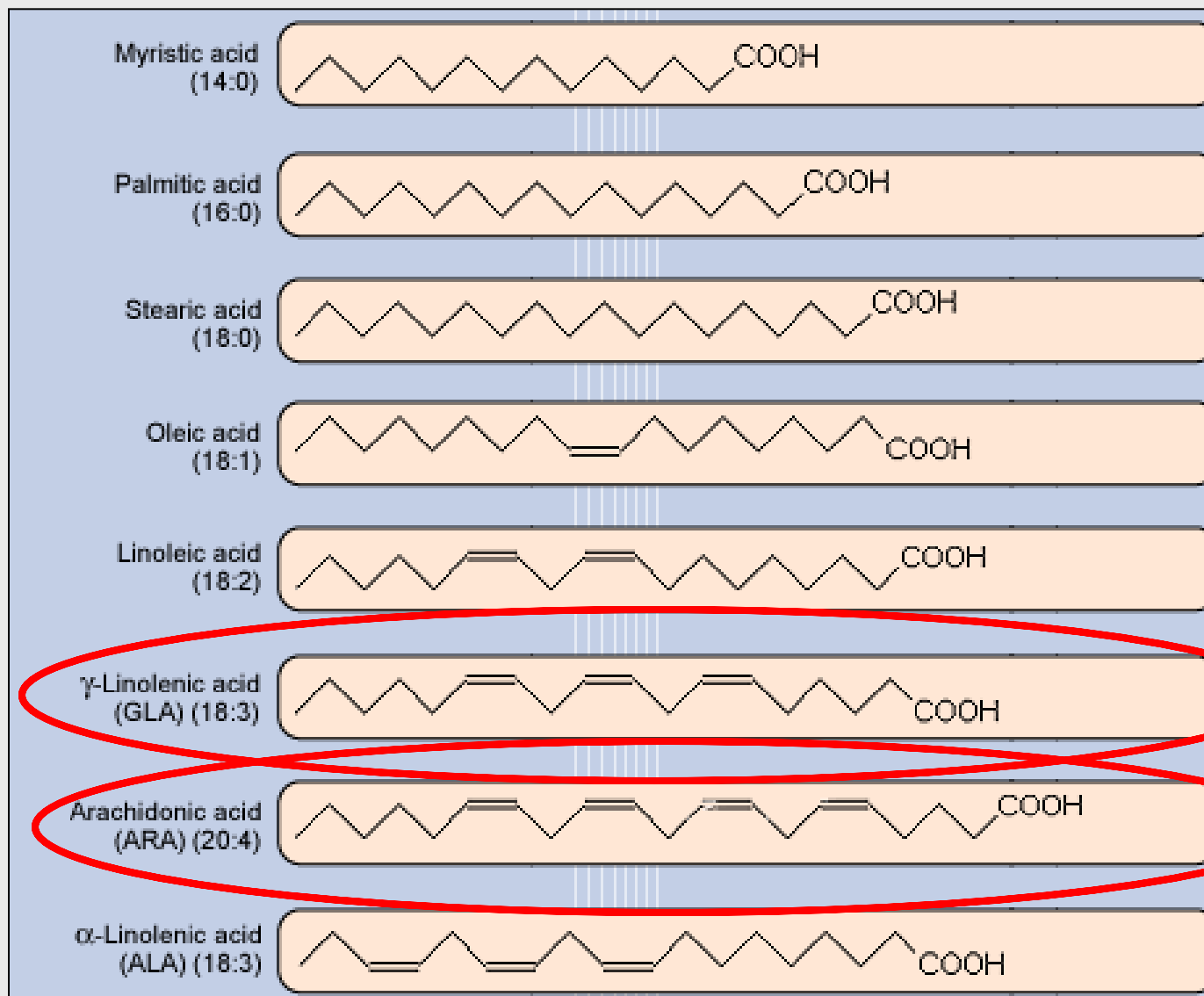

Palmitát
(ionizovaná forma kyseliny palmitové)

Oleát
(ionizovaná forma kyseliny olejové)

Mastné kyseliny

Tuky

Látky extrahovatelné organickými rozpouštědly

Estery vyšších MK a alkoholu (glycerol aj.)

Esterifikace

- Zásobní
- Strukturní

Tuky

Látky extrahovatelné organickými rozpouštědly

Estery vyšších MK a alkoholu (glycerol aj.)

Esterifikace

- Zásobní

- Strukturní

Tuky

Látky extrahovatelné organickými rozpouštědly

Estery vyšších MK a alkoholu (glycerol aj.)

Esterifikace

- Zásobní

- Strukturní

Tuky

Látky extrahovatelné organickými rozpouštědly

Estery vyšších MK a alkoholu (glycerol aj.)

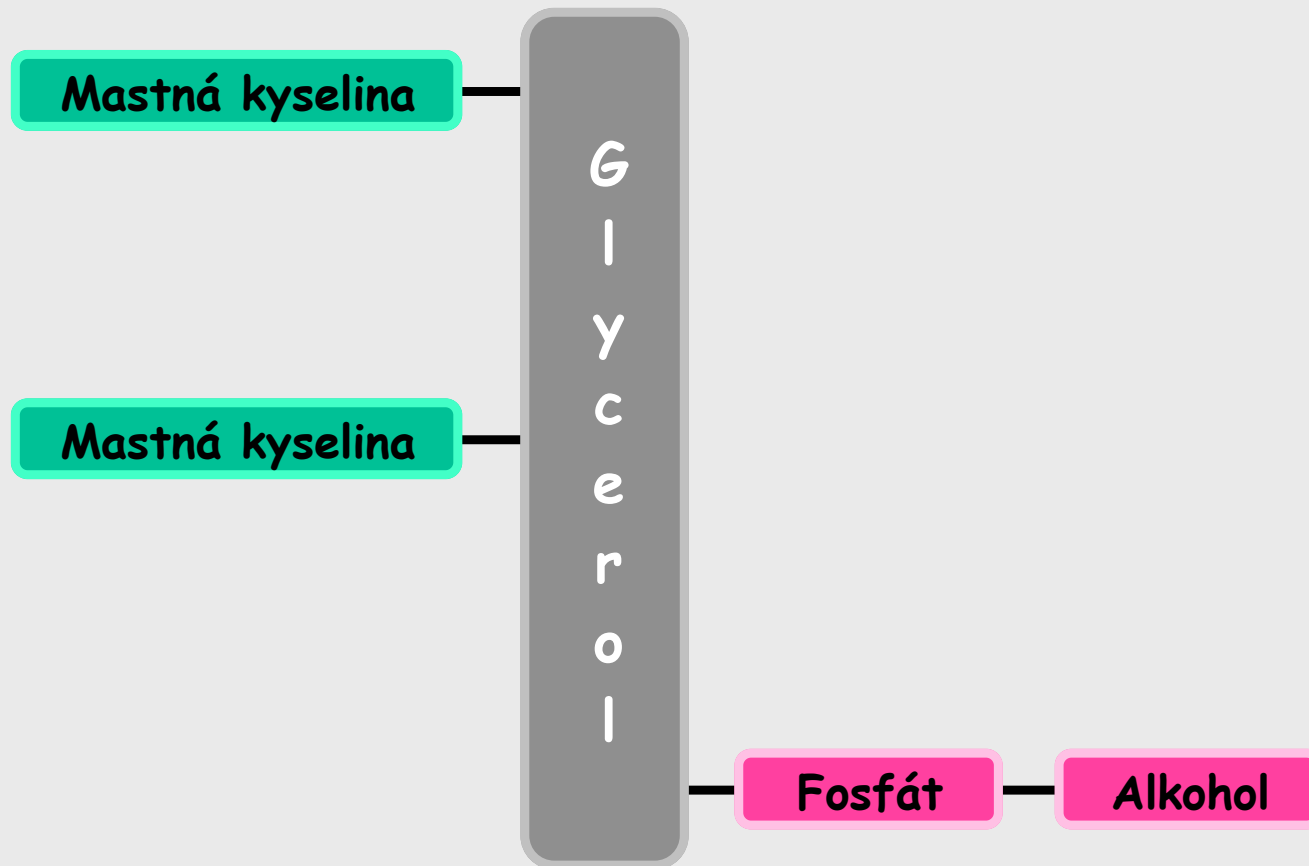
Esterifikace

- Zásobní
- Strukturní

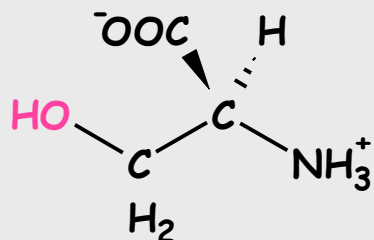
Tři typy membránových lipidů

- Glycerolfosfolipidy
 - Sfingolipidy
 - Glykolipidy
 - Cholesterol
-
- **Glycerolfosfolipidy** jsou odvozeny od glycerolu a jsou esterifikovány kyselinou fosfatidovou.
 - **Sfingolipidy** jejich základem je sfingosin (nenasycený aminoalkohol). Jsou esterifikováni kyselinou fosfatidovou a nějakým alkoholem.
 - **Glykolipidy** jejich základem je také sfingosin. Druhá hydroxylová skupina nese glykosidickou vazbu s cukrem.

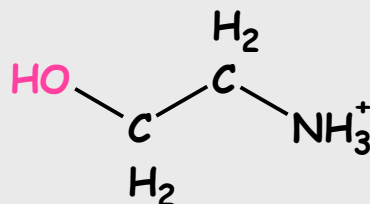
Schematická struktura fosfoglyceridu

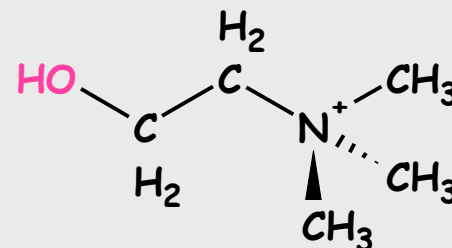
Alkoholy, které se váží esterovou vazbou na fosfatidát

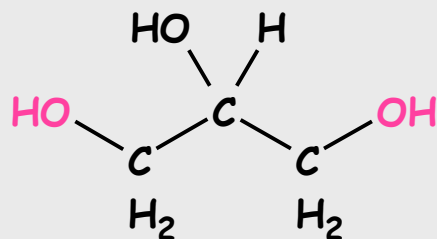
Serin

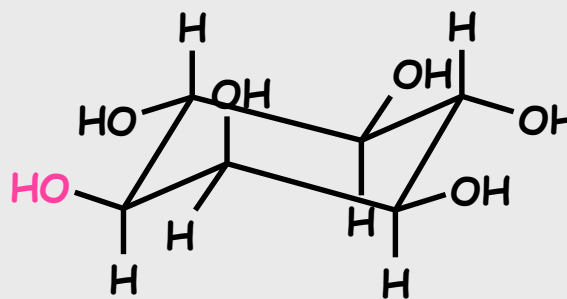
Ethanolamin

Cholin

Glycerol

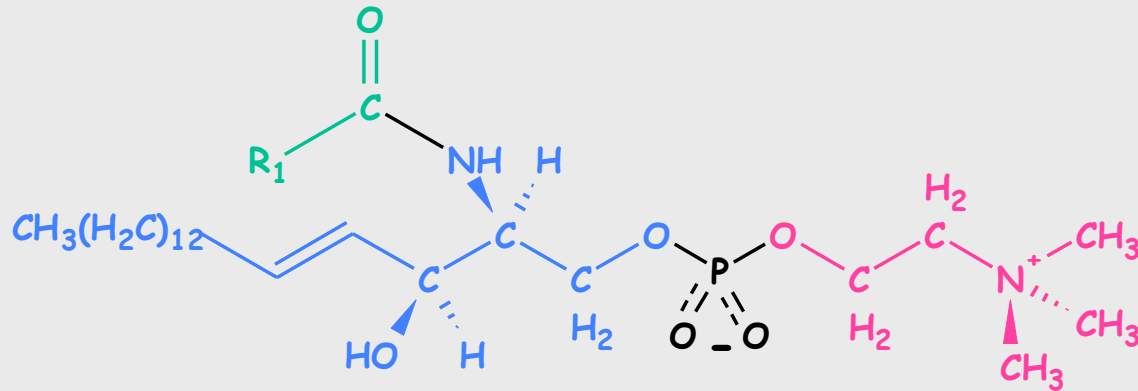

Inositol

Struktura sfingosinu a sfingomyelinu

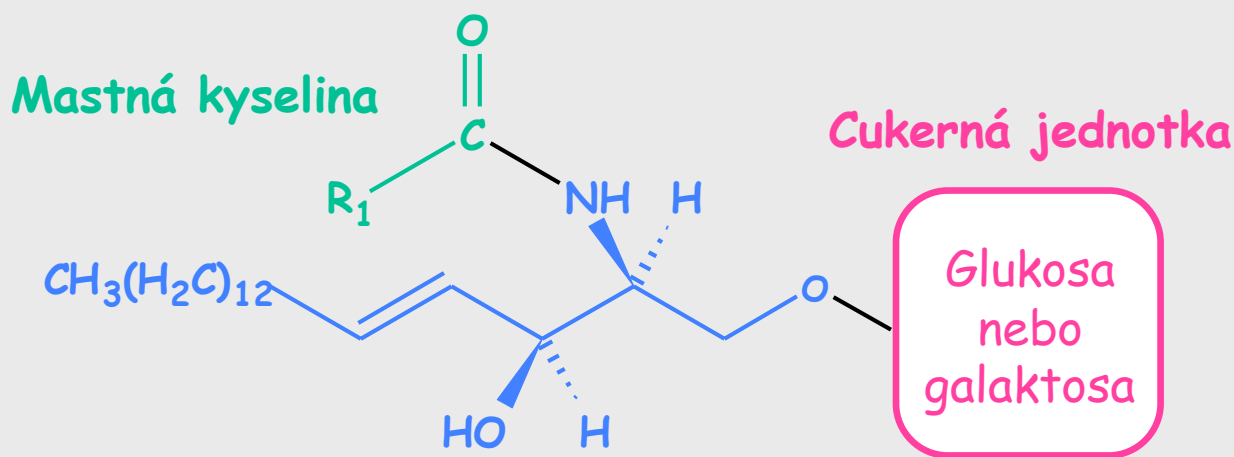
Sfingosin

Sfingomyelin

Glykolipidy - sacharidy obsahující lipidy

Glykolipidy jsou odvozeny od sfingosinu, jehož aminoskupina je acylována jako ve sfingomyelinu mastnou kyselinou. Na rozdíl od sfingomyelinu je na hydroxylu sfingosinu vázán sacharid.

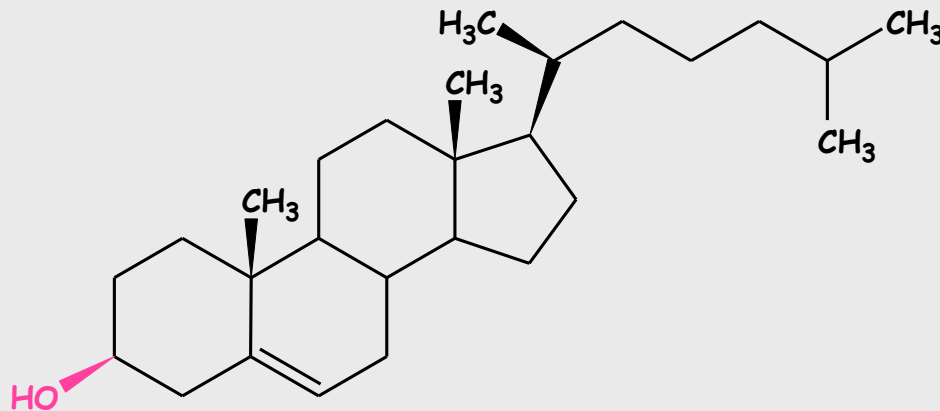

Cerebrosid
(glykolipid)

Cholesterol

Cholesterol je lipid na bázi steroidního skeletu - steranu.

V membránách je cholesterol orientován rovnoběžně se řetězcem mastných kyselin. Je až 25 % součástí membránových lipidů nervových buněk, ale je nepřítomen v intracelulárních membránách. Cholesterol neobsahují prokaryotní membrány.

Cholesterol

Funkce v organismu

Funkce v organismu

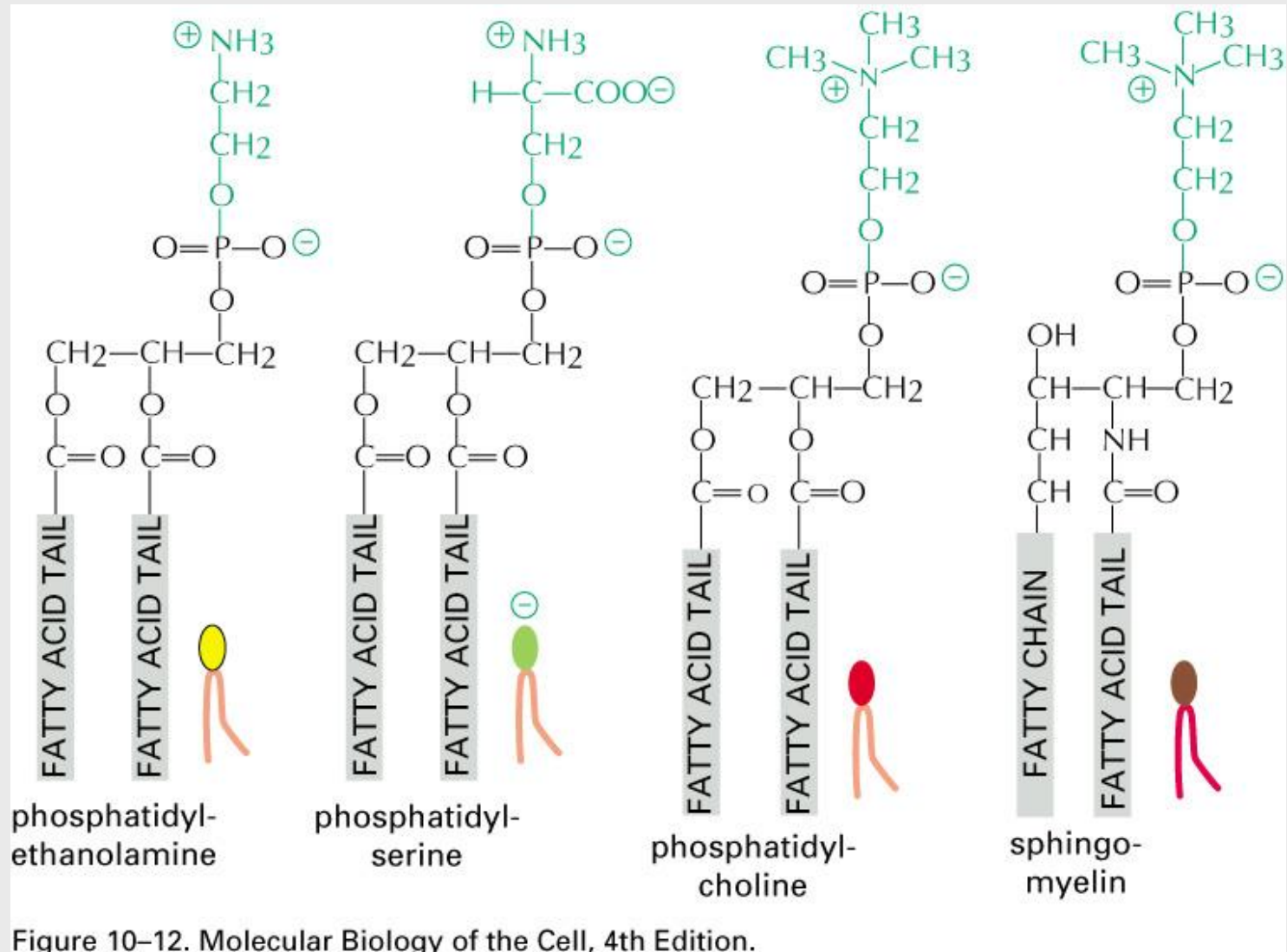
Nejvýhodnější skladování energie (triacylglyceroly)

Struktura membrán (fosfolipidy)

Vitaminy, hormony, signální molekuly

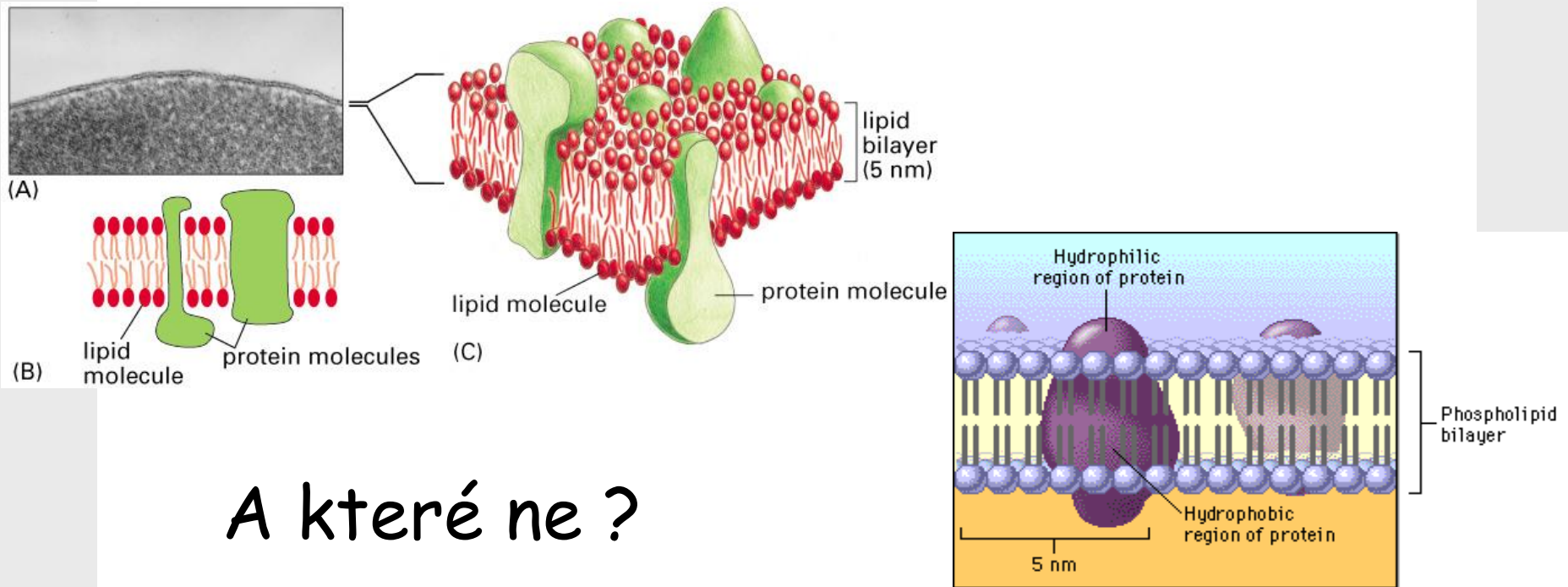
Žlučové kyseliny (emulgace tuků)

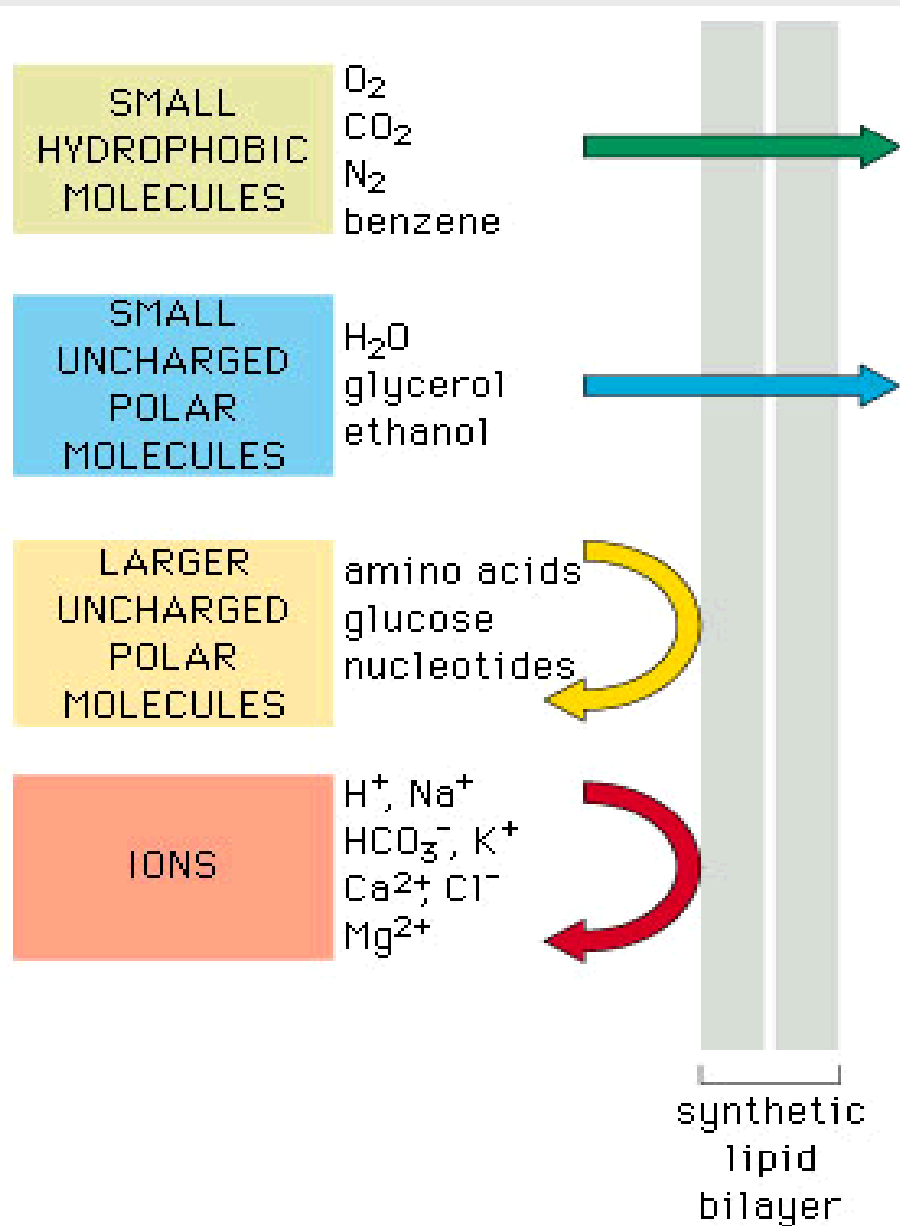
Strukturní lipidy v plasmatické membráně savčí buňky

Propustnost membrán

Které typy molekul mohou procházet volně přes membránu ?

Funkce v organismu

Nejvýhodnější skladování energie (triacylglyceroly)

Struktura membrán (fosfolipidy)

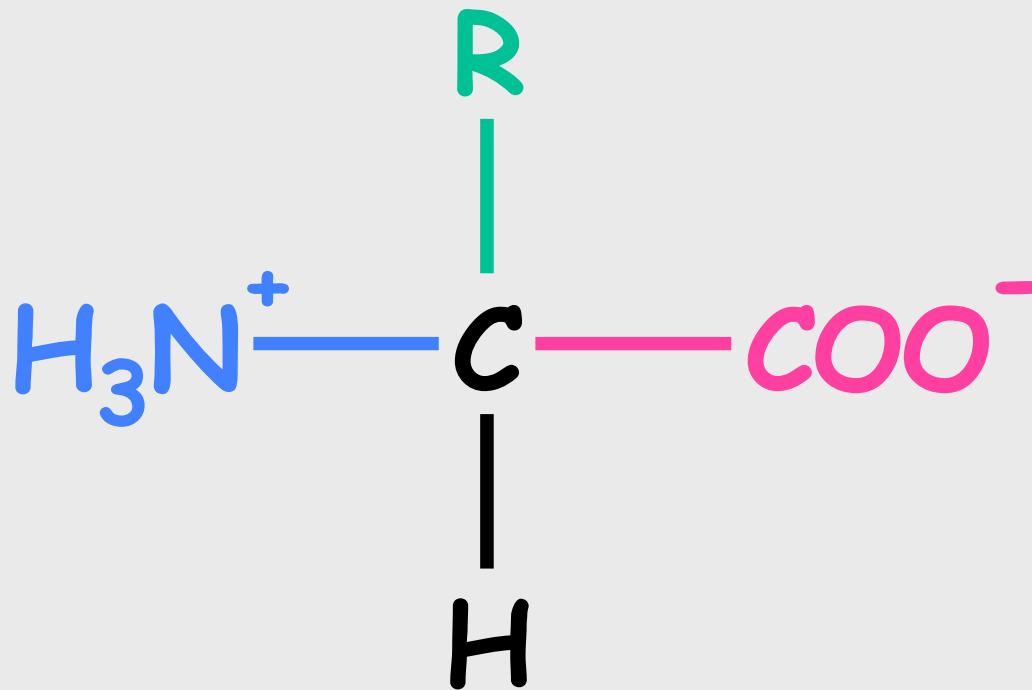
Vitaminy, hormony, signální molekuly

Žlučové kyseliny (emulgace tuků)

Makromolekuly buňky

- Cukry
- Tuky
- Bílkoviny

Základní struktura α -aminokyselin.

Bílkoviny

Stavební jednotka - aminokyseliny (20)

Kondenzace (trans - amidická vazba)

Chemické a fyzikální vlastnosti

amfolyty

optická aktivita a izomerie

absorbce světla v UV oblasti

rozpuštěnost v polárních rozpouštědlech

Rozdělení aminokyselin podle vlastností vedlejšího řetězce

Nepolární řetězec

glycin, alanin, valin, leucin, izoleucin, prolin, fenylalanin.

Polární řetězec -OH, -SH, -CONH₂ nebo heterocyklus
tyrosin, tryptofan, serin, threonin, cystein, methionin,
asparagin a glutamin

Kyselé dikarboxylové

kyselina asparagová a glutamová.

Zásadité - více než jedna aminová skupina
lysin, arginin, histidin

Rozdělení aminokyselin podle funkce v metabolismu

Esenciální aminokyseliny

aminokyseliny s **rozvětvenými řetězci**
valin, leucin, izoleucin, methionin

aminokyseliny s **aromatickým cyklem**
tryptofan, fenylalanin, tyrosin

Glukogenní a ketogenní aminokyseliny

Glukogenní (vznik glukózy) alanin, asparagová k.
asparagin, glutamová k., glutamin a prolin

Ketogenní (vznik MK) leucin

Bílkoviny

Stavební jednotka - aminokyseliny (20)

Kondenzace (trans - amidická vazba)

Chemické a fyzikální vlastnosti

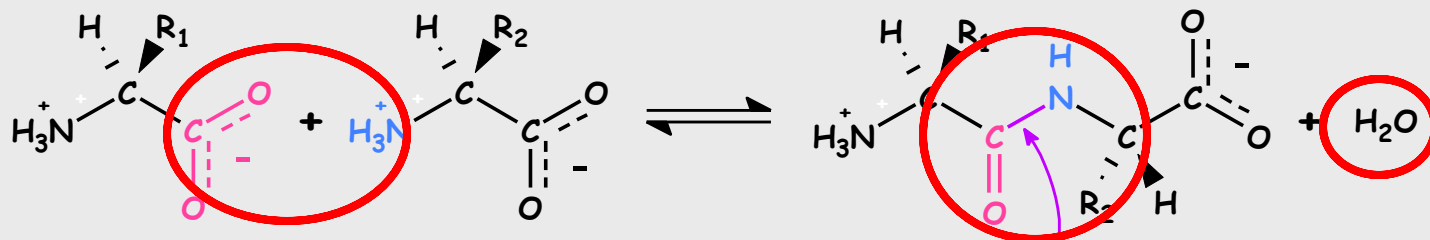
amfolyty

optická aktivita a izomerie

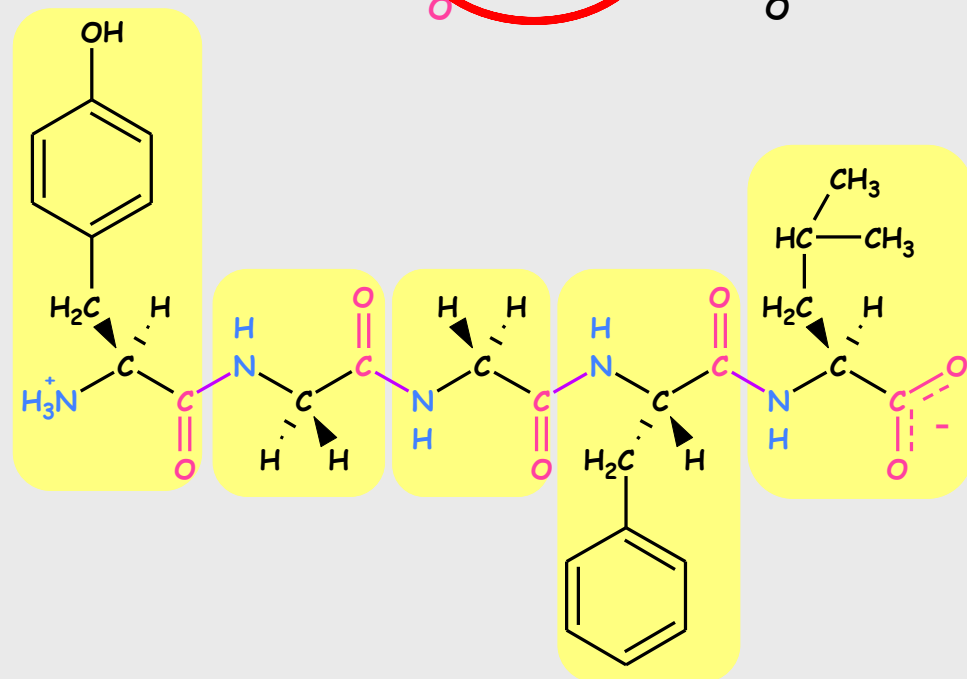
absorbce světla v UV oblasti

rozpuštěnost v polárních rozpouštědlech

Peptidická vazba

Peptidová vazba

Tyr

Gly

Gly

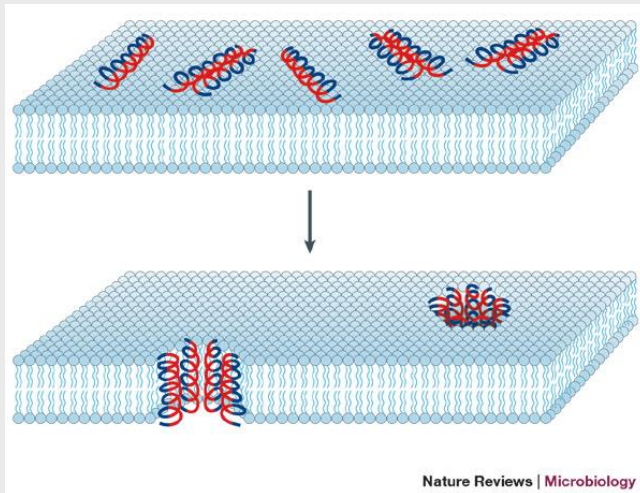
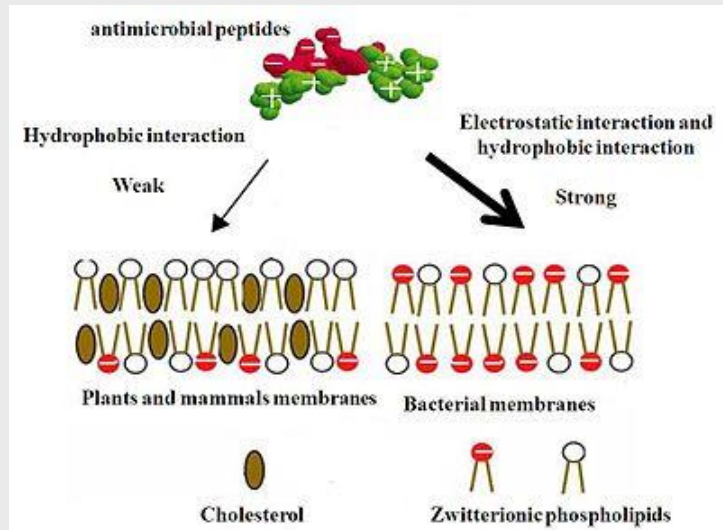
Phe

Leu

Aminoskupina
N-konec

Karboxyl
C-konec

Oligopeptidy a peptidy

Bílkoviny

Stavební jednotka - aminokyseliny (20)

Kondenzace (trans - amidická vazba)

Chemické a fyzikální vlastnosti

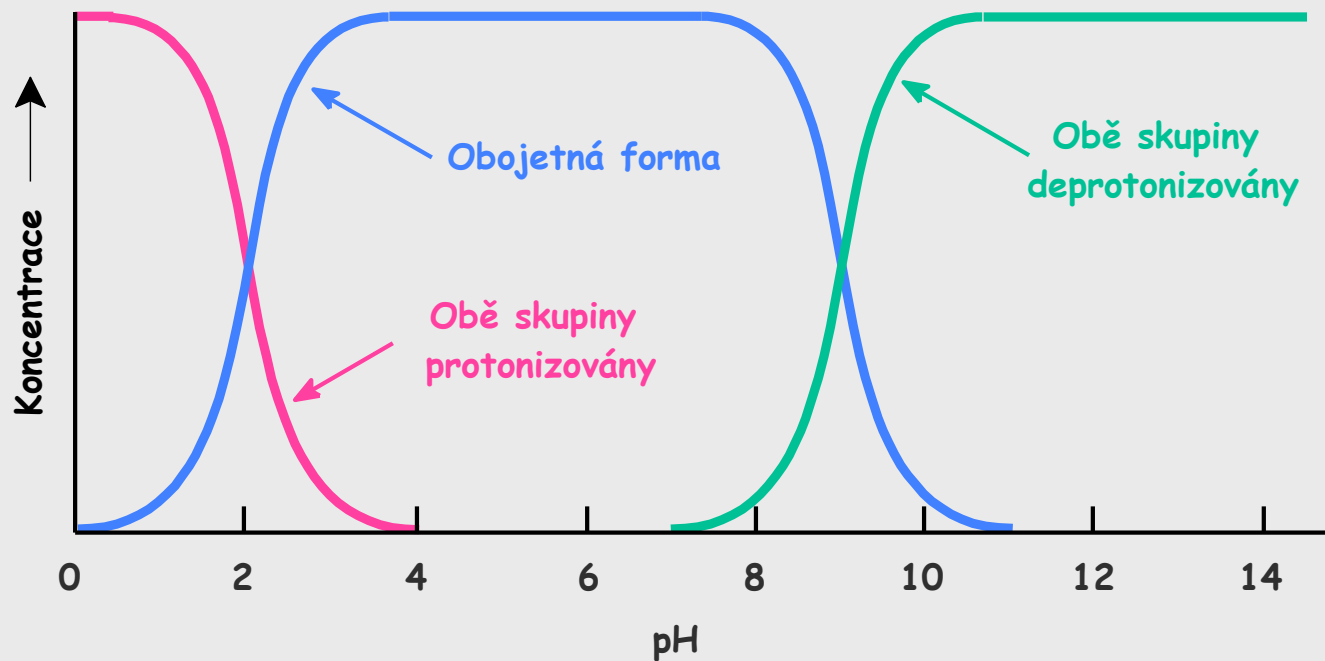
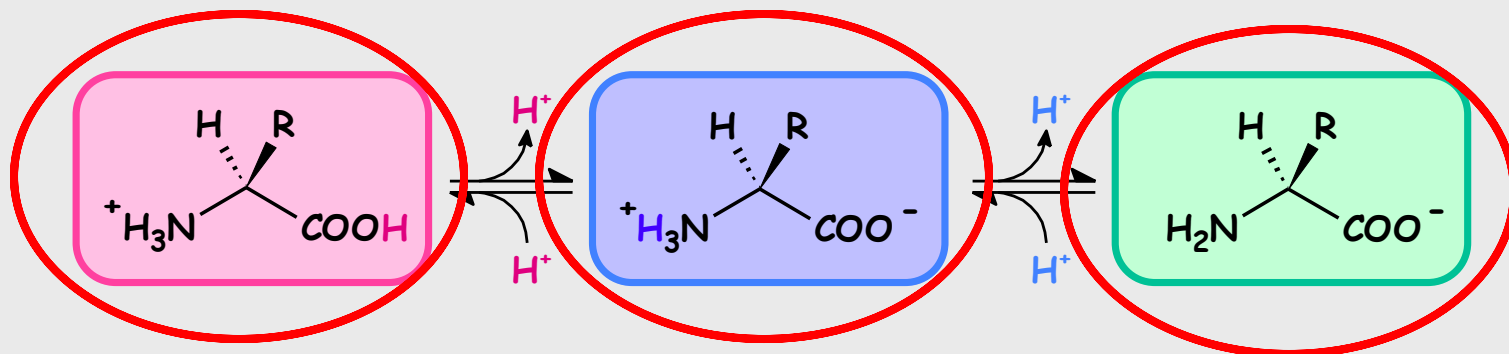
amfolyty

optická aktivita a izomerie

absorbce světla v UV oblasti

rozpuštěnost v polárních rozpouštědlech

Ionizační stavy aminokyselin jako funkce pH

Bílkoviny

Stavební jednotka - aminokyseliny (20)

Kondenzace (trans - amidická vazba)

Chemické a fyzikální vlastnosti

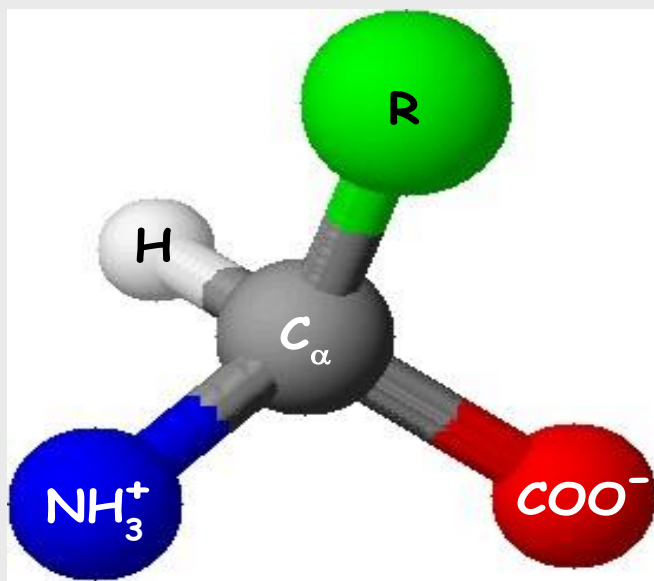
amfolyty

optická aktivita a izomerie

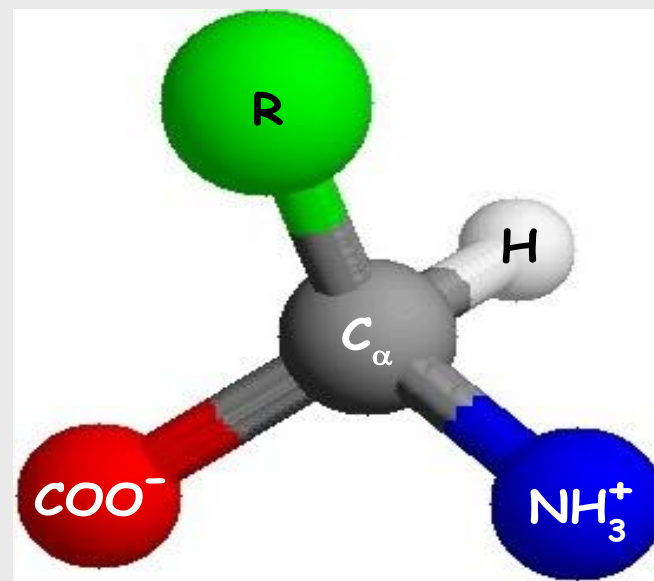
absorbce světla v UV oblasti

rozpuštěnost v polárních rozpouštědlech

Třírozměrná struktura aminokyseliny

L-izomer

D-izomer

Bílkoviny

Stavební jednotka - aminokyseliny (20)

Kondenzace (trans - amidická vazba)

Chemické a fyzikální vlastnosti

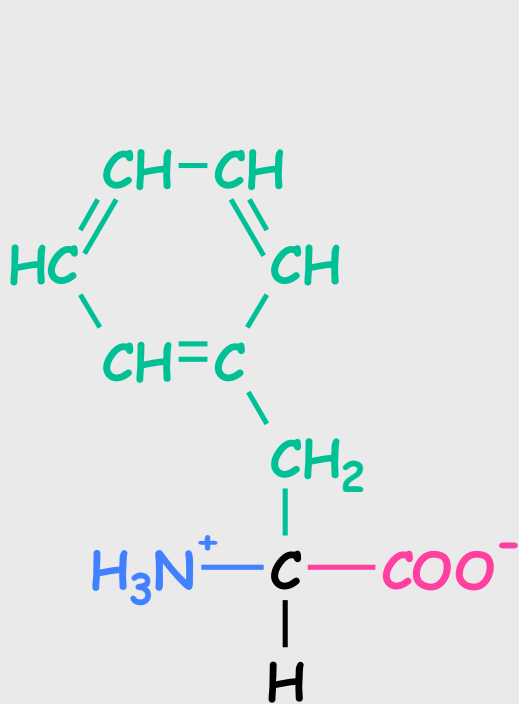
amfolyty

optická aktivita a izomerie

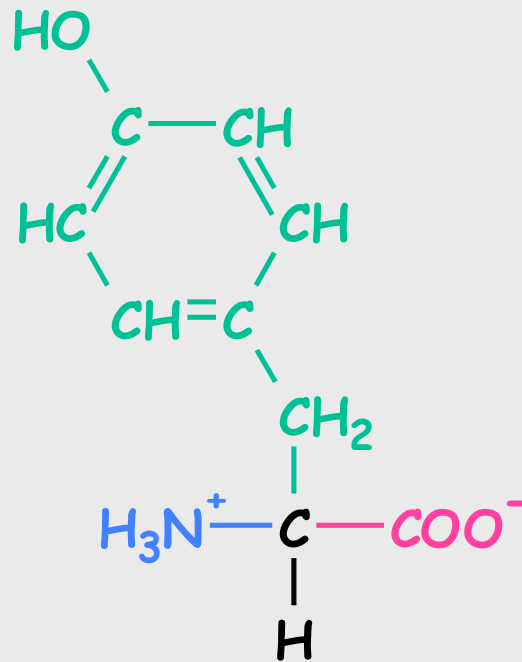
absorbce světla v UV oblasti

rozpuštěnost v polárních rozpouštědlech

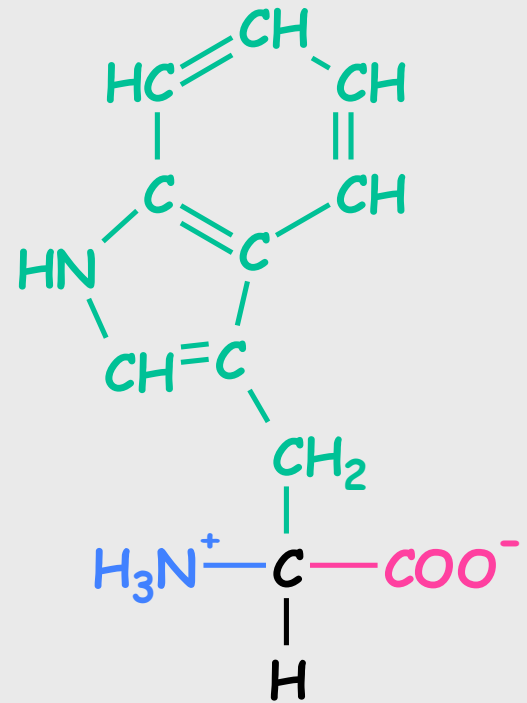
Aromatické aminokyseliny absorbují světlo v UV oblasti

Fenylalanin
(Phe, F)

Tyrosin
(Tyr, Y)

Tryptofan
(Trp, W)

Bílkoviny

Stavební jednotka - aminokyseliny (20)

Kondenzace (trans - amidická vazba)

Chemické a fyzikální vlastnosti

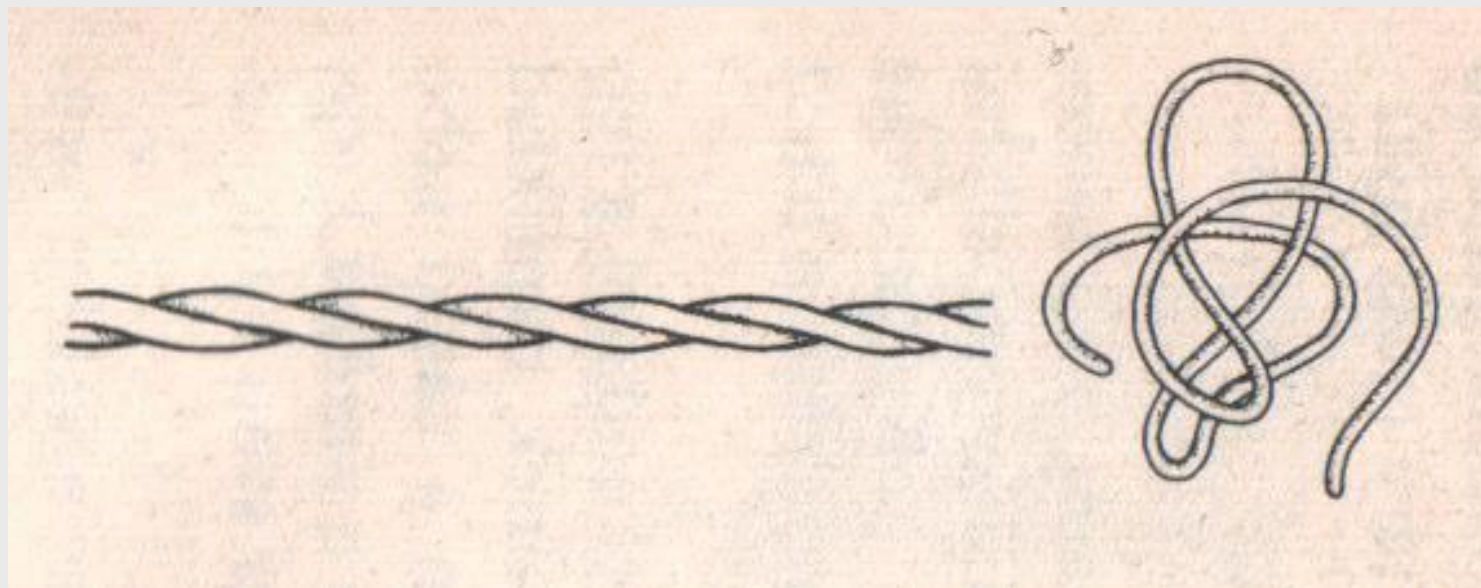
amfolyty

optická aktivita a izomerie

absorbce světla v UV oblasti

rozpuštěnost v polárních rozpouštědlech

Terciární struktura

fibrilární

globulární

Bílkoviny

Funkce v organismu

Bílkoviny

Funkce v organismu:

Stavební (kolagen, elastin, keratin)

Transportní a skladovací (hemoglobin, transferin)

Zajišťující pohyb (aktin, myosin)

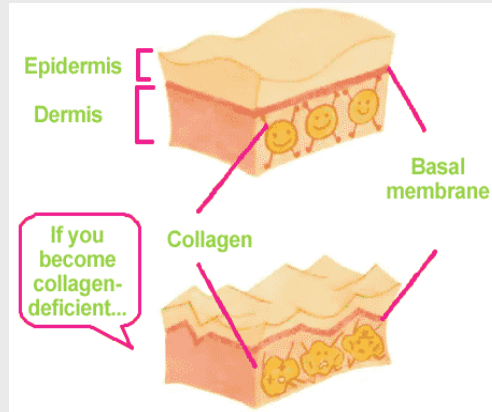
Katalytické, řídící a regulační (enzymy, hormony, receptory...)

Ochranné, obranné (imunoglobulin, fibrin, hadí jedy...)

Udržování osmotického tlaku a pH krve (albumin)

Keratin

Kolagen

Fibroin

Bílkoviny

Funkce v organismu:

Stavební (kolagen, elastin, keratin)

Transportní a skladovací (hemoglobin, transferin)

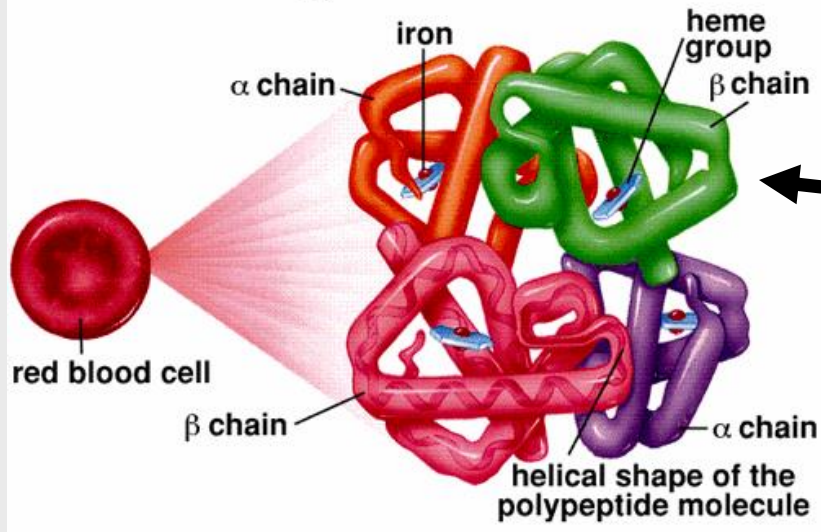
Zajišťující pohyb (aktin, myosin)

Katalytické, řídící a regulační (enzymy, hormony, receptory...)

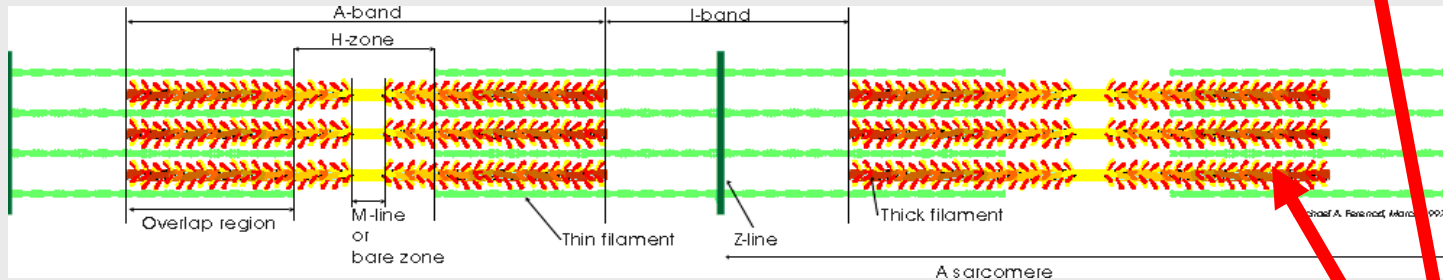
Ochranné, obranné (imunoglobulin, fibrin, hadí jedy...)

Udržování osmotického tlaku a pH krve (albumin)

Hemoglobin Molecule

Hemoglobin

Aktin

Myosin

Bílkoviny

Funkce v organismu:

Stavební (kolagen, elastin, keratin)

Transportní a skladovací (hemoglobin, transferin)

Zajišťující pohyb (aktin, myosin)

Katalytické, řídící a regulační (enzymy, hormony, receptory...)

Ochranné, obranné (imunoglobulin, fibrin, hadí jedy...)

Udržování osmotického tlaku a pH krve (albumin)

Struktura bílkovin

Primární - lineární pořadí aminokyselin v řetězci
(N-konec C-konec)
- určuje chemické vlastnosti bílkovin

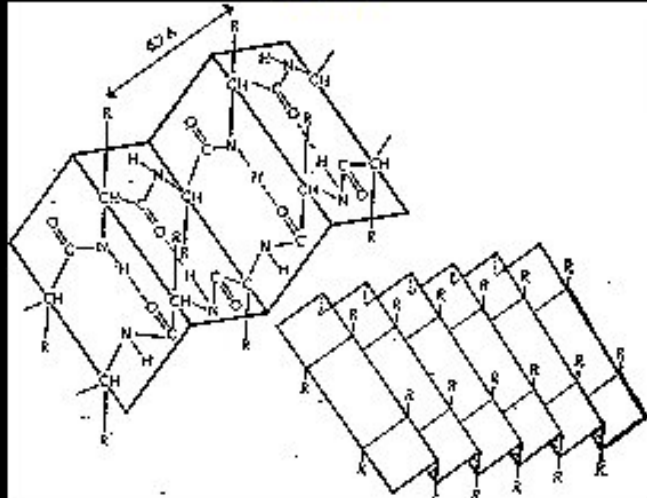
Sekundární - prostorové uspořádání **části řetězce**
- alfa šroubovice, struktura skládaného listu,
otočka, neuspořádaná struktura

Terciární - trojrozměrné uspořádání **celého peptidového řetězce**

Kvartérní - proteinový aglomerát, tvořící funkční bílkovinu
- spojeny nekovalentními interakcemi

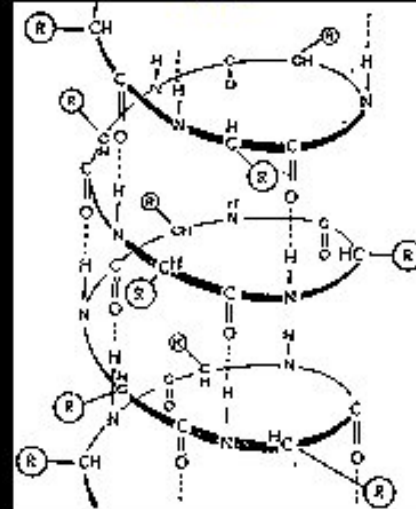
Sekundární struktura

Beta list

Beta-skládaný list

Helix

Alfa-helix

Struktura bílkovin

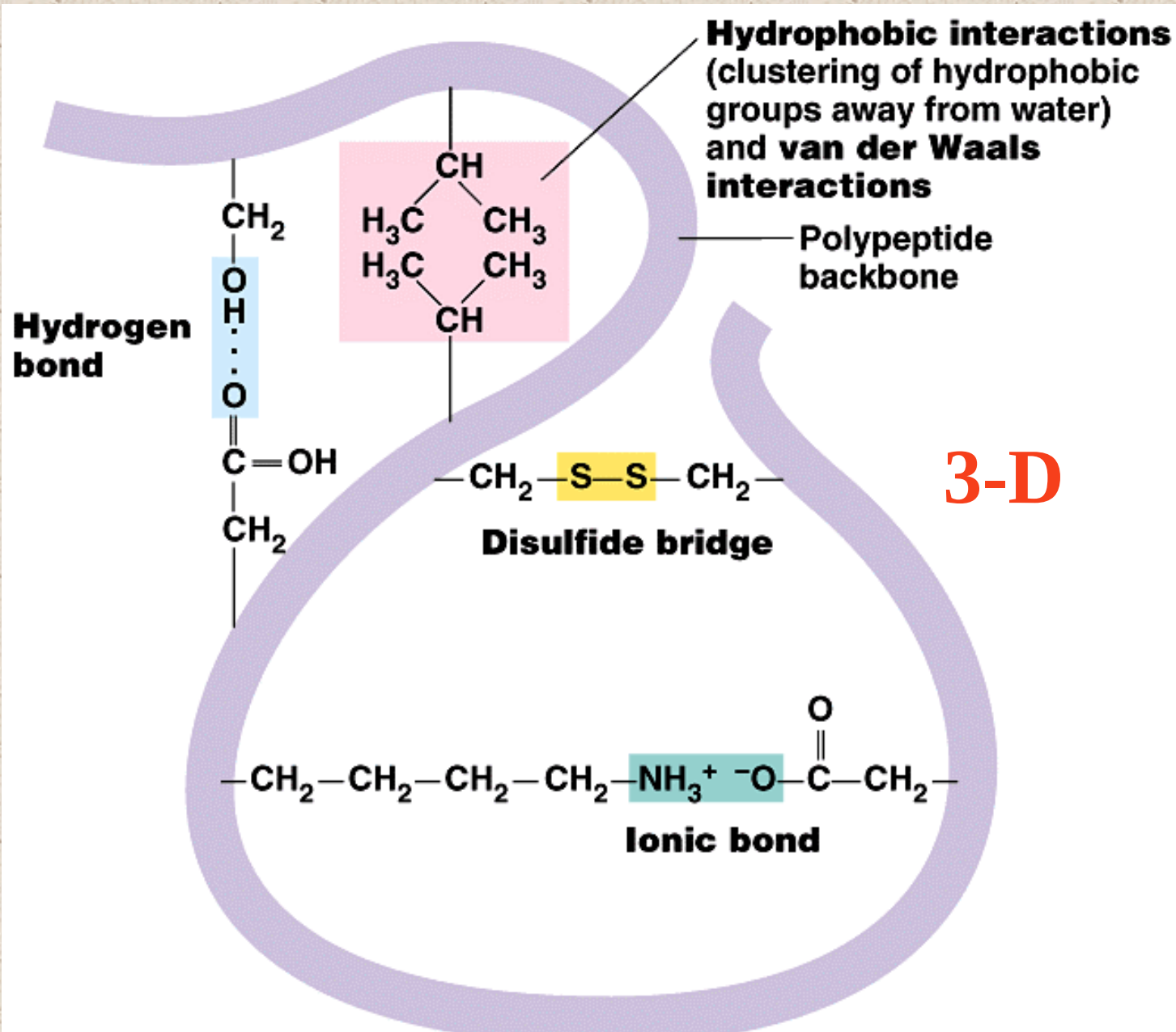
Primární - lineární pořadí aminokyselin v řetězci
(N-konec C-konec)
- určuje chemické vlastnosti bílkovin

Sekundární - prostorové uspořádání **části řetězce**
- alfa šroubovice, struktura skládaného listu,
otočka, neuspořádaná struktura

Terciární - trojrozměrné uspořádání **celého peptidového řetězce**

Kvartérní - proteinový aglomerát, tvořící funkční bílkovinu
- spojeny nekovalentními interakcemi

Interakce vedoucí k terciárnímu uspořádání proteinu

Struktura bílkovin

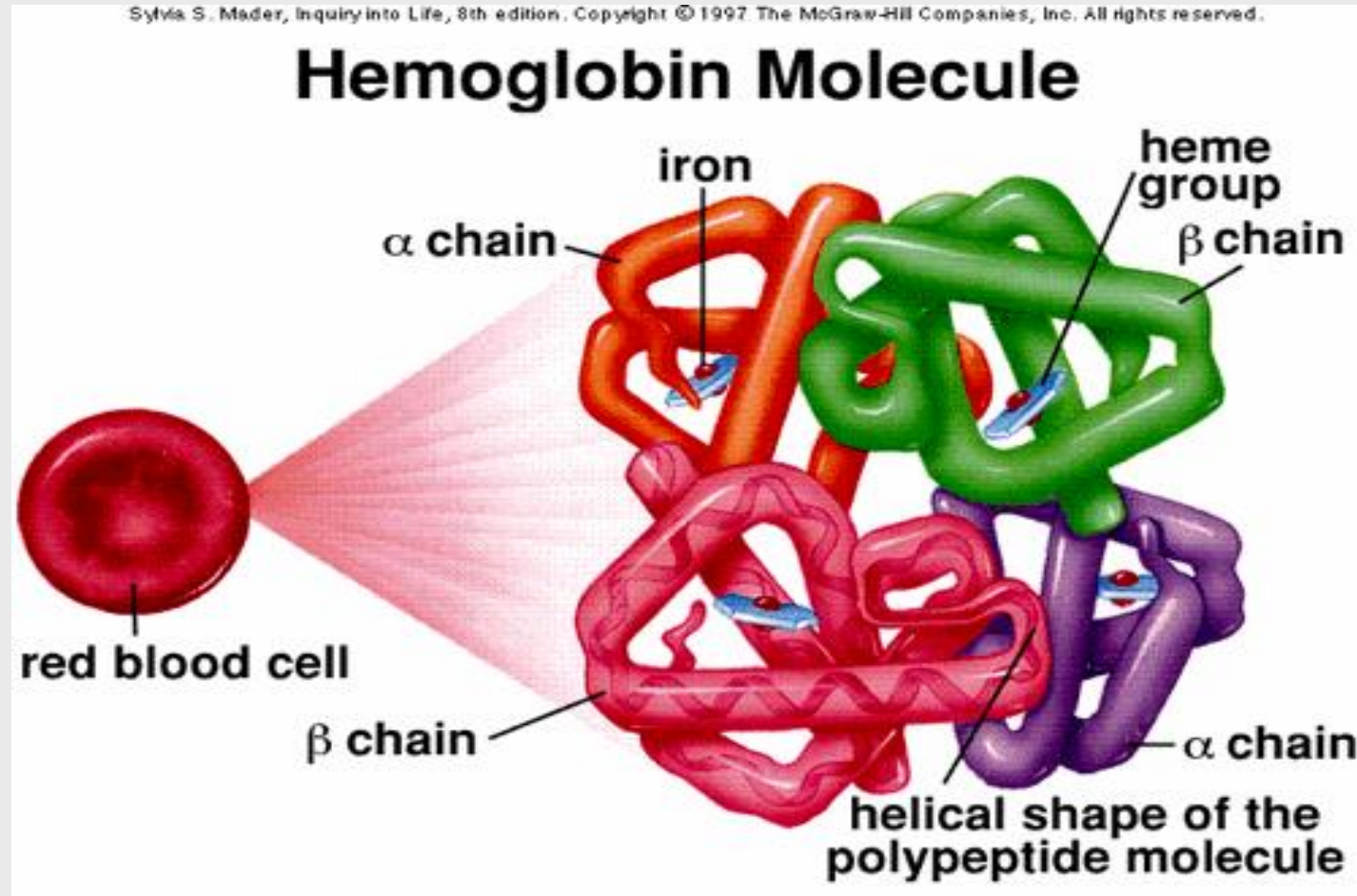
Primární - lineární pořadí aminokyselin v řetězci
(N-konec C-konec)
- určuje chemické vlastnosti bílkovin

Sekundární - prostorové uspořádání **části řetězce**
- alfa šroubovice, struktura skládaného listu,
otočka, neuspořádaná struktura

Terciární - trojrozměrné uspořádání **celého peptidového řetězce**

Kvartérní - proteinový aglomerát, tvořící funkční bílkovinu
- spojeny nekovalentními interakcemi

Kvarterní struktura

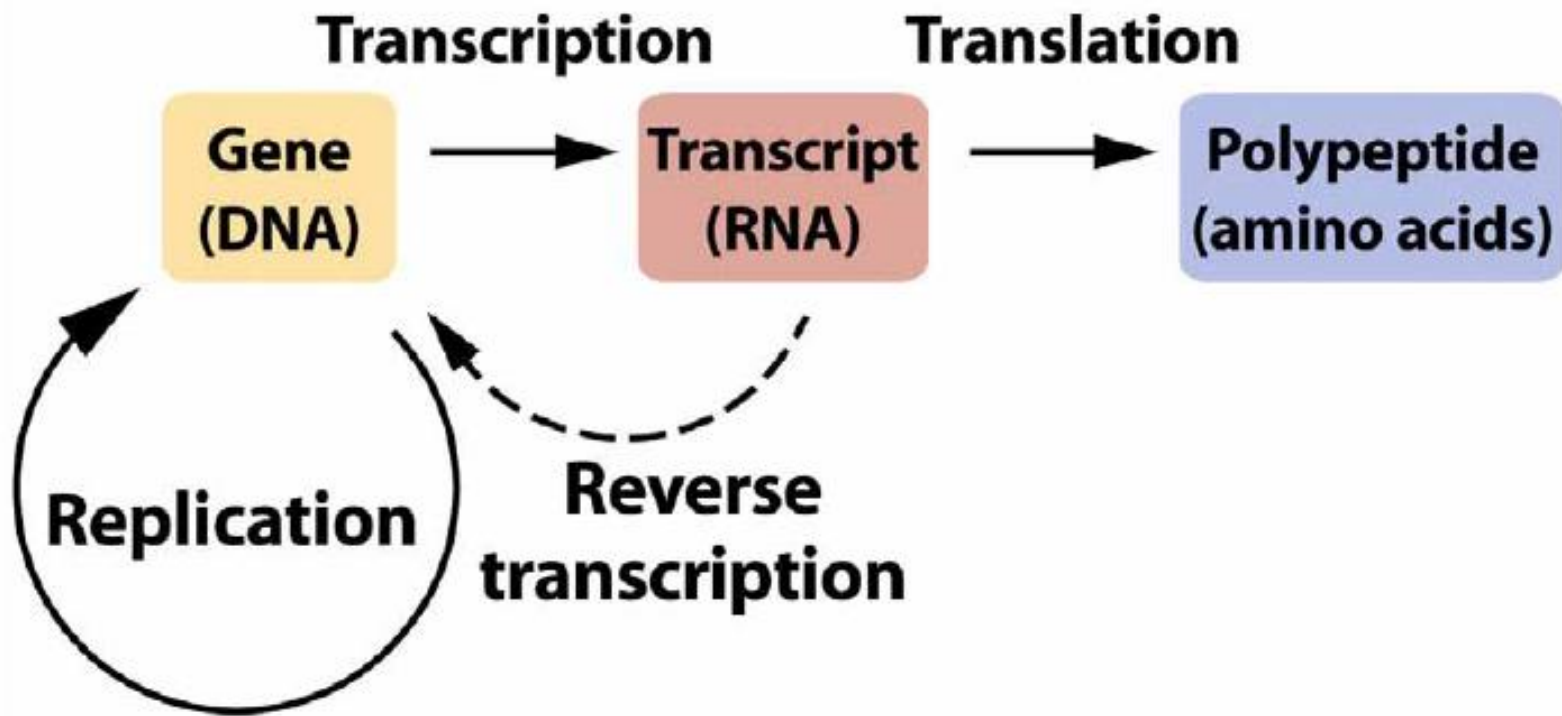

Molekula hemoglobinu složená ze čtyř podjednotek

Biosyntéza bílkovin

Centrální dogma molekulární biologie

Proteosyntéza

